

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

**Кафедра журналістики
Спеціальність 061 «Журналістика»**

**Бакалаврська кваліфікаційна робота
на тему:**

**Місце кібербулінгу в публічному інформаційному просторі: соціальні
наслідки та інструменти захисту**

Студентка IV курсу
групи Жур-22-зн

Науковий керівник:
Кандидат філологічних наук,
доцент

Мамченко Олександра Олександрівна

(прізвище, ім'я та по батькові)

Момот Неля Миколаївна

(прізвище, ім'я та по батькові)

_____ (підпис студента) (Дата)
(Підпис)

Попередній захист:

(Висновок: «До захисту в Екзаменаційній комісії»)

Завідувач кафедри

(Підпис)

(Прізвище,
ініціали)

(Дата)

Київ – 2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КІБЕРБУЛІНГУ.....	8
1.1. Поняття, класифікація та механізми прояву кібербулінгу.....	8
1.2. Законодавче регулювання кібербулінгу в Україні та світі.....	19
1.3. Особливості динаміки поширення кібербулінгу в Україні та світі.....	28
Висновки до Розділу I.....	37
РОЗДІЛ II. МЕДІЙНЕ ВИСВІТЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КІБЕРБУЛІНГУ.....	38
2.1. Специфіка кіберцькування журналістів у публічному інформаційному просторі.....	38
2.2. Особливості медійного висвітлення проблеми кібербулінгу.....	40
Висновки до Розділу II.....	53
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ КІБЕРБУЛІНГУ ЖУРНАЛІСТІВ НА ОСНОВІ СТАТИСТИКИ ТА ПРАКТИЧНИХ КЕЙСІВ.....	54
3.1. Статистичні показники та приклади кібербулінгу журналістів....	54
3.2. Міжнародні стандарти дослідження кібербулінгу журналістів та рекомендації щодо запобігання кібербулінгу в журналістиці.....	62
Висновки до Розділу III.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Актуальність дослідження. За сучасних умов стрімкої цифровізації суспільних комунікацій кібербулінг набуває системного характеру і стає однією з основних загроз психологічній безпеці та професійній діяльності журналістів. Масове поширення соціальних мереж, платформ для миттєвого обміну повідомленнями та анонімних сервісів створює інфраструктуру, в якій агресія, дезінформація та координація атак можуть швидко масштабуватися, перетворюючи поодинокі випадки на скоординовані кампанії. Це посилює ризики емоційного вигорання, професійної дискредитації та самоцензури серед представників медіа.

Психологічні наслідки кібербулінгу включають тривогу, депресію, зниження самооцінки та порушення працездатності, що безпосередньо впливає на якість журналістської роботи. Професійні наслідки проявляються у втраті довіри аудиторії, підриві репутації видань і окремих журналістів, а також у зростанні ризиків для незалежності редакцій через тиск і залякування. У сукупності ці фактори створюють загрозу для вільного обміну інформацією та плюралізму думок у суспільстві.

Журналісти, виконуючи суспільно важливу функцію, часто опиняються в центрі уваги й стають мішенню як індивідуальних агресорів, так і організованих груп. Скоординовані онлайн-атаки (дезінформаційні хвилі, масові повідомлення, фейкові скарги та «тролінг») спрямовані не лише на особистість, а й на дискредитацію професійних матеріалів. Особливо вразливими є журналісти, що висвітлюють корупцію, права людини, конфлікти або політично чутливі теми.

Незважаючи на наявність міжнародних стандартів захисту прав журналістів у цифровому середовищі, реалізація цих стандартів на національному рівні часто є фрагментарною або недостатньо адаптованою до реалій онлайн-простору. Законодавчі прогалини, відсутність чітких процедур реагування, низька обізнаність редакцій і правоохоронних органів у питаннях

цифрової безпеки створюють умови, за яких заходи захисту виявляються неефективними. Це підкреслює потребу в порівняльному аналізі міжнародних підходів і виявленні практичних механізмів їхнього впровадження.

Запропонована тема поєднує кілька взаємопов'язаних вимірів проблеми: оцінку масштабів явища, аналіз правового поля, вивчення методологій дослідження кібербулінгу та аналіз медійних практик висвітлення таких випадків. Такий комплексний підхід дозволить не лише виявити слабкі місця в існуючих механізмах захисту, а й розробити практичні рекомендації для журналістів, редакцій і законодавців щодо запобігання та ефективного реагування на кібербулінг. Результати дослідження можуть сприяти підвищенню стійкості медіа до цифрових загроз і зміцненню стандартів свободи слова в умовах діджиталізації.

Науковий інтерес до феномену кібербулінгу послідовно зростає, що відображено у працях зарубіжних дослідників, зокрема Р. Аборна, Р. Ковальські, С. Лімбер, П. Сміта та ін. Вітчизняна наукова спільнота також активно долучається до вивчення цього явища, про що свідчать дослідження А.М. Бежевець, Н.І. Божко, П.С. Воропаєва, В.О. Гандзюка, Л.П. Грищенко, М.С. Грінченко, О. В. Ковальчука, Н.І. Кухар О.В. Лапи, І.Г. Лубенець, Т.В. Миронюк, О.В. Момот, Л.А. Найдьонової, Н.М. Пантелєєвої, І.М. Сазонової, М.Ю. Степаненка, К.І. Шаха та інших. Їхні напрацювання створюють важливе теоретичне й емпіричне підґрунтя для подальшого комплексного аналізу кібербулінгу, зокрема у контексті його впливу на журналістську діяльність та інформаційний простір.

Незважаючи на наявні наукові напрацювання, комплексний аналіз кібербулінгу у вимірі його впливу на інформаційний простір, загрози свободі слова та особливості медійного висвітлення проблеми залишається недостатньо розробленим. Це свідчить про потребу у глибшому теоретичному, правовому та прикладному осмисленні феномену кібербулінгу, з урахуванням новітніх викликів цифрової епохи. Саме така перспектива визначає високу актуальність запропонованого дослідження, яке має на меті не лише систематизацію

існуючих знань, а й вироблення практичних рекомендацій для підвищення рівня інформаційної безпеки та захисту журналістів у цифровому середовищі.

Мета дослідження теоретично узагальнити та комплексно проаналізувати національні практики і міжнародні стандарти дослідження кібербулінгу журналістів, а також розробити рекомендації щодо інформаційної та правової протидії цьому явищу.

Визначена мета передбачає **вирішення наступних завдань**:

- визначити основні характеристики та форми кібербулінгу;
- систематизувати міжнародні стандарти і підходи до дослідження та захисту журналістів у цифровому середовищі;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання протидії кібербулінгу в Україні та за кордоном;
- дослідити масштаби, тенденції та специфіку кібербулінгу, спрямованого на журналістів;
- оцінити практики медійного висвітлення випадків кібербулінгу в українських та міжнародних ЗМІ;
- розробити практичні рекомендації для журналістів, редакцій і законодавців щодо запобігання та реагування на кібербулінг.

Об'єкт дослідження – соціально-інформаційні прояви кібербулінгу в умовах цифрової комунікації

Предмет дослідження є форми прояву кібербулінгу щодо журналістів, міжнародні стандарти дослідження та захисту, механізми законодавчого регулювання і практики медійного висвітлення проблеми.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано комбіновану методологію, що поєднує якісні та кількісні підходи для всебічного вивчення кібербулінгу журналістів. Теоретичне узагальнення здійснено методом аналізу і синтезу для формулювання визначень, концептуальної моделі та типології явища. Порівняльно-правовий аналіз використано для зіставлення національного законодавства з міжнародними стандартами, а контент-аналіз для систематичного вивчення практик медійного висвітлення; статистичні методи

забезпечили кількісну оцінку масштабів і тенденцій. Розроблена класифікація форм кібербулінгу слугувала аналітичним інструментом при інтерпретації кейсів і формуванні практичних рекомендацій; результати верифіковано трикутною валідацією за теорією, емпірикою та правовим аналізом з дотриманням етичних стандартів. Порівняльно-історичний метод у роботі застосовано для аналізу та систематизації даних про становлення й еволюцію кібербулінгу в різних країнах та часових періодах, що дозволило простежити його динаміку та закономірності розвитку. Описовий метод використано для чіткого представлення отриманих результатів, їхнього узагальнення та аргументованого пояснення. Завдяки цьому вдалося не лише окреслити історичні тенденції, а й надати зрозуміле й структуроване обґрунтування висновків дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів Наукова новизна роботи полягає у комплексному підході до аналізу феномену кібербулінгу, який розглядається не лише як загальносоціальне явище, а й крізь призму його впливу на окремі професійні групи, зокрема журналістів. Дослідження акцентує увагу на специфіці онлайн-цькування представників медіа, що виконують суспільно важливу функцію, та на ризиках для свободи слова й інформаційної безпеки. Такий підхід дозволяє поєднати теоретичні, правові й прикладні аспекти проблеми, виявити прогалини у національному регулюванні та зіставити їх із міжнародними стандартами. У результаті робота формує нове бачення кібербулінгу як багатовимірного явища, що потребує цілеспрямованих заходів протидії та практичних рекомендацій для журналістів і редакцій.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у формуванні комплексного підходу до осмислення кібербулінгу журналістів як соціально-інформаційного явища. Отримані висновки можуть бути використані для вдосконалення інформаційно-просвітницьких програм, спрямованих на підвищення рівня цифрової грамотності та безпечного користування технологіями. Практичний аспект роботи полягає у виробленні рекомендацій для журналістів, редакцій та законодавців щодо запобігання й протидії

кібербулінгу, а також у розробці стратегій захисту свободи слова в умовах цифрового середовища. Теоретичні положення дослідження можуть стати основою для подальших наукових розвідок у сфері медіа-безпеки, права та соціальної комунікації. У ширшому суспільному контексті результати сприятимуть формуванню культури відповідального користування цифровим простором і зміцненню інформаційної стійкості демократичних інститутів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні результати дослідження представлено у опублікованих наукових тезах за результатами доповідей на конференціях: VII Міжнародна конференція «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку – 2025», 4 грудня 2025 р., <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2025/paper/view/3113>; V Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція молодих учених та студентів «Міждисциплінарні дослідження науки XXI століття», 1 грудня 2025 р.:

1. Мамченко О. О. Особливості законодавчого врегулювання кібербулінгу в Україні. *Матеріали VII Міжнародної конференції «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку – 2025»*. <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2025/paper/view/3113>.

2. Мамченко О.О. Соціальні і психологічні наслідки кібербулінгу: загальна характеристика. *Міждисциплінарні дослідження науки XXI століття: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених та студентів, 1 грудня 2025 р.* Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2025. 283 с. С. 213 – 215

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких має відповідні підрозділи, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 73 позиції. Загальний зміст роботи поданий на 78 аркушах.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КІБЕРБУЛІНГУ

1.1. Поняття, класифікація та механізми прояву кібербулінгу

Зі збільшенням доступності інтернет-простору суспільство отримало низку нових переваг. Водночас поряд із цими позитивними змінами виникли й негативні зрушення у способах спілкування, що особливо помітно серед підлітків. Онлайн-комунікації значно полегшили використання електронних ресурсів для особистісного розвитку, але одночасно стали інструментом агресії, цькування та вчинення насильницьких дій як у відносинах ровесників, так і щодо незнайомих людей.

Однією з причин такого явища є недосконалість виховних практик у сім'ях та відсутність належного контролю за поведінкою підлітків в інтернеті. Дослідники звертають увагу на те, що діти часто самі виступають ініціаторами віртуальної агресії, спрямованої проти інших. Отже, розвиток інформаційних технологій сприяв появі нового виду насильства – віртуального. На відміну від традиційних форм агресії, кібернасильство важче виявити й притягнути винних до відповідальності, оскільки сучасні технології дозволяють здійснювати напади з анонімних або фейкових облікових записів, власників яких встановити досить складно.

Протягом останнього десятиліття зарубіжні науковці активно досліджують кібербулінг, аналізуючи його природу, чинники виникнення, класифікацію та методи профілактики й корекції. В Україні ця проблематика почала привертати увагу дослідників порівняно недавно; серед авторів, які працювали над темою: А.М. Бежевець, Н.І. Божко, П.С. Воропаєв, В.О. Гандзюк, Л.П. Грищенко, М.С. Грінченко, О. В. Ковальчук, Н.І. Кухар О.В. Лапа, І.Г. Лубенець, Т.В. Миронюк, О.В. Момот, Л.А. Найдьонова, Н.М. Пантелєєва, І.М. Сазонова, М.Ю. Степаненко, К.І. Шах та інші.

Кібербулінг слід розглядати як сучасну форму агресії, коли психологічне насильство реалізується за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо. Сьогодні як навчання, так і дозвілля молоді значною мірою пов'язані з використанням саме таких цифрових засобів.

Термін «булінг» в Україні почав широко вживатися відносно недавно, проте вже отримав законодавче закріплення. У 2018 р. Верховна Рада України ухвалила Закон про протидію булінгу [52], який передбачає відповідальність як за сам факт цькування, так і за приховування випадків знущання працівниками освітніх закладів.

Кібербулінг є одним із найпоширеніших видів булінгу. Якщо традиційний булінг передбачає психологічний або фізичний тиск у реальному просторі, то кібербулінг – це «онлайн-цькування», що полягає у навмисному завданні шкоди, приниженні або залякуванні людини через використання електронних каналів комунікації: мобільних пристроїв, електронної пошти, соціальних мереж, форумів, блогів або онлайн-ігор.

Сам термін «кібербулінг» походить від поняття «булінг» і складається з двох англійських компонентів: «кібер», що означає віртуальне, опосередковане комп'ютерними технологіями середовище, та «булінг» - залякування, цькування.

«Кібербулінг – це новітня форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням сучасних електронних технологій: Інтернету (електронної пошти, форумів, чатів, ICQ) та інших засобів електронної техніки – мобільних телефонів чи ін. гаджетів» [29, с. 279].

Для розробки дієвих заходів протидії важливо з'ясувати причини виникнення та типологію цього явища, що дозволяє проаналізувати механізми його впливу й обрати ефективні методи втручання. Це явище має тісний зв'язок із традиційним розумінням булінгу, яке охоплює психічне і фізичне насильство; водночас, як зауважує М. В. Фадєєва, «кібербулінг є актом, який здійснюється

особою проти конкретної людини засобами електронної комунікації (Інтернет, мобільні телефони, соціальні мережі) і його жертвами зазвичай стають ті, кого цькували у реальному житті через зовнішній вигляд, світогляд, думки, громадянську позицію, навчання, здібності тощо» [54, с. 21].

У нормативних актах булінг (цькування) визначається як «діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, що проявляється у формі психологічного, фізичного, економічного або сексуального насильства» [40]. Відповідно, кібербулінг розглядається як аналогічні дії, але реалізовані через електронні засоби комунікації.

У науковій літературі кібербулінг тлумачиться по-різному; наведемо деякі визначення.

1. «Агресивні, навмисні дії, здійснені групою чи окремою особою через електронні засоби комунікації протягом певного часу проти жертви» (П. Сміт).
2. «Агресивна поведінка, здебільшого з боку підлітків, спрямована проти конкретної особи із використанням електронних засобів зв'язку» [57].
3. «Новітня форма агресії, що полягає у жорстоких діях з метою завдання шкоди чи приниження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій» [61].
4. «Використання сучасних електронних засобів (Інтернет, електронна пошта, форуми, чати, мобільні пристрої) для поширення жорстокої поведінки з метою завдання шкоди людині» [40].

Протягом останнього десятиліття, завдяки застосуванню кількісних і якісних методів дослідження, кібербулінг став предметом глибшого вивчення й отримав чіткіше окреслені ознаки. Серед основних характеристик явища дослідники виділяють «навмисність дій, їхню тривалість і повторюваність, а також нерівність сил у взаємодії, коли жертва не має змоги ефективно захистити себе від кібернападів» [37, с. 142].

Президент громадської комісії Нью-Йорка з питань злочинності Річард Аборн зауважує: «Небезпека соціальних мереж у тому, що вони надають

платформу, здатну швидко підсилювати будь-які прояви насильства, роблячи їх постійно доступними для широкої аудиторії. Все більше віртуальних конфліктів у соцмережах переростають у фізичне насильство, зокрема у напади, стрілянину та вбивства. Молодь повинна усвідомлювати ризики, пов'язані з певними видами постів, та розуміти, які обставини можуть сприяти виникненню насильства» [70].

П.С. Воропаєв у своєму дослідженні підкреслює, що «кібербулінг може набувати різних форм: розповсюдження неправдивих чуток в інтернеті, злам облікових записів електронної пошти, поширення особистих фотографій або відео без дозволу, залякування через соціальні мережі, створення фейкових профілів, надсилання образливих повідомлень, глузування, викрадення акаунтів у таких сервісах, як Yahoo або Facebook, створення ворожих груп чи тем проти конкретної особи. Він наголошує, що через анонімність і технічні можливості дуже складно виявити та зупинити насильство у кіберпросторі» [10, с. 174].

У своїх дослідженнях Л.А. Найдьонова дійшла висновку, що до широкого розуміння кібербулінгу слід віднести всі психологічні небезпеки інтернет-середовища, які чинять тиск на особистість чи групу людей і відповідають критеріям навмисності, тривалості та нерівності. Водночас вона підкреслює, що «технічні кібератаки або маніпулятивні медіаризики, спрямовані на широку аудиторію, не належать безпосередньо до форм персоналізованого кібербулінгу» [37, с. 150].

До основних психологічних характеристик кібербулінгу належать висока проникність контенту, швидкість його розповсюдження, охоплення великої аудиторії, використання технічних засобів зв'язку, відсутність безпосереднього особистісного контакту, цілеспрямованість агресивних дій, втрату жертвою контролю над ситуацією та анонімність кривдника.

Оскільки кібербулінг виникає в цифровому середовищі, у наукових публікаціях уживають різні терміни для його позначення: «кібер-мобінг», «електронне знущання», «електронний булінг», «соціальна онлайн-жорстокість», «цифрова агресія».

Н.І. Божко у своїй праці акцентує увагу на тому, що «кібер–мобінг може проявлятися у вигляді образ, грубих висловлювань, крадіжки віртуальної ідентичності, розкриття інтимної інформації без згоди особи, неодноразових погроз через електронні повідомлення, а також сексуальних домагань через образливі повідомлення чи зображення» [4, с. 159].

Кібер-мобінг має низку характерних рис: «анонімність: агресори діють під псевдонімами, висловлюючи жертві те, чого б не наважилися сказати віч-на-віч, не усвідомлюючи наслідків своїх вчинків і не відчуваючи співчуття; широкий охоплення аудиторії: через кіберпростір насильство може досягати величезної кількості людей; тривалість впливу: кібербулінг може здійснюватися цілодобово, безперервно, незалежно від часу доби» [37, с. 159].

Численні матеріали в засобах масової інформації, а також дослідження міжнародних і вітчизняних експертів, аналітичних центрів і неурядових організацій свідчать про посилення уваги до проблеми захисту прав дитини в цифровому середовищі. Зокрема, значна частина цієї уваги зосереджена на таких явищах, як кібербулінг і кібергрумінг. Аналітичні та наукові роботи у цій сфері спрямовані не лише на опис і класифікацію цих явищ та виявлення їхніх причин, а й на дослідження особливостей проявів кібербулінгу й кібергрумінгу в українських реаліях.

При аналізі природи кібербулінгу експерти підкреслюють: «Приниження у мережі може бути як продовженням реального цькування, посилюючи його вплив та наслідки для жертви, так і окремим видом переслідування, не пов'язаним із соціальним статусом дитини у реальному житті» [40]. До основних факторів ризику фахівці відносять поглиблення інформаційного розриву між дітьми та їхніми батьками, що зумовлено низьким рівнем обізнаності дорослих щодо сучасних інтернет-технологій і цифрових сервісів. Слід зауважити, що просте обмеження доступу дитини до Інтернету не є дієвим рішенням; така заборона може лише посилити її відчуження від соціального оточення й загострити проблему.

Американські дослідники Робін Ковальські, С'юзан Лімбер і Патріція Агатстон виокремлюють вісім основних типів поведінки, притаманних кібербулінгу, які охоплюють більшість негативних проявів у цифровому середовищі. Флеймінг (flaming) означає обмін короткими, емоційно забарвленими гнівними повідомленнями між двома або більше особами за допомогою електронних засобів зв'язку. Зазвичай такі обміни відбуваються у публічних онлайн-просторах – чатах, форумах або групах обговорень. Незважаючи на видиму паритетність учасників, флеймінг може перерости в психологічний терор, особливо коли відсутня підтримка з боку інших учасників спільноти.

Нападки або переслідування (harassment) характеризуються систематичним надсиленням великої кількості образливих повідомлень жертві через різні канали (SMS, дзвінки тощо). Відмінною рисою таких дій є їхня тривалість і односторонній характер. У контексті цифрових ігор подібні напади здійснюють так звані гріфери (griefers), які навмисно псують ігровий досвід інших учасників.

Обмовлення або наклеп (denigration) передбачає розповсюдження неправдивої або принизливої інформації про особу через електронні засоби, включно з текстами, фотографіями чи аудіо/відеоматеріалами. Іноді наклеп набуває колективного характеру, наприклад через створення списків для публічного осміяння або спеціальних «книг критики», які стають інструментами групового психологічного тиску.

Імперсоналізація (impersonation) полягає у використанні чужих облікових записів без відома власника для розсилання компрометуючих повідомлень, що спричиняє суспільне осудження і загострення конфлікту. Ця форма особливо небезпечна, коли мішенню стають люди, включені до списків груп ненависті.

Ошуканство та розголошення конфіденційної інформації (outing & trickery) означає маніпулятивне отримання приватних даних шляхом обману та їх подальше оприлюднення без згоди потерпілого.

Відчуження (остракізм) проявляється у виключенні дитини з онлайн-груп або спільнот, що призводить до формування відчуття соціальної ізоляції. Віртуальне відчуження має психологічні наслідки, подібні до реального соціального відторгнення, і може спричиняти емоційні розлади та зниження самооцінки.

Кіберпереслідування (cyberstalking) – це анонімне й нав'язливе стеження за жертвою у віртуальному просторі з метою підготовки фізичного або сексуального насильства. Використовуючи відкриті джерела інформації, переслідувачі можуть планувати злочини, спираючись на дані про розпорядок дня та місце перебування жертви.

Хепіслепінг (happy slapping) означає фізичні напади, зафіксовані на відео з подальшим розповсюдженням у мережі. Особливу загрозу становлять ролики зі сценами насильства або сексуального домагання, які поширюються серед широкої аудиторії без згоди постраждалих.

Окрему увагу слід приділити кібергрумінгу як ще одному серйозному ризику цифрового середовища. Кібергрумінг проявляється у встановленні довірливого контакту з дитиною в чатах, соціальних мережах або на ігрових платформах з подальшим залученням її до небезпечних або протиправних дій. Хоча грумінг існував і до появи Інтернету, «використання цифрових технологій значно розширило масштаби й анонімність таких загроз» [20].

Одним із ранніх відомих випадків кібербулінгу є інцидент 2002 р., коли американський підліток Гіслан Раза записав аматорське відео за мотивами «Зоряних війн». Його однокласники без дозволу розмістили ролик в інтернеті, де він швидко набув вірусного розповсюдження. У 2004 р. з'явився окремий сайт, присвячений цьому відео та його варіаціям, який відвідали понад 76 мільйонів користувачів. «Унаслідок цієї ситуації підліток пережив сильний психологічний стрес і потребував психіатричної допомоги» [60].

Отже, кібербулінг слід розглядати як одну з форм насильства, що має значний вплив на психіку та процеси соціалізації молоді. Розуміння причин і

типів кібербулінгу дозволяє глибше виявити механізми його виникнення та розробити ефективні заходи протидії.

Розвиток суспільства супроводжується поширенням інформаційних технологій, що з одного боку відкриває нові можливості, а з іншого, породжує ризики для молодого покоління. Діти часто не мають достатнього досвіду для безпечного користування соціальними мережами, що підвищує їхню вразливість до кібернасильства.

Аналіз зарубіжних і вітчизняних джерел показує, що поняття «кібербулінг» найчастіше розглядається як різновид традиційного булінгу. Науковці трактують булінг як умисну, систематичну агресивну поведінку, спрямовану на приниження гідності іншої особи та встановлення над нею контролю через дисбаланс сил. Насмішки, суперечки, переслідування й цькування, зокрема в інтернет-середовищі, стали буденною реальністю для сучасних підлітків. Кібербулінг охоплює різні форми наклепу, переслідування та примусу, що реалізуються через електронні комунікаційні технології.

У контексті стрімкого розвитку цифрових технологій і соціальних мереж кібербулінг перетворився на один із найгостріших соціальних викликів. Хоча кібербулінг і традиційний булінг мають спільну мету: завдати психологічної або фізичної шкоди жертві, їхні форми, масштаби впливу та механізми суттєво відрізняються. Нижче наведено порівняльний аналіз, що допомагає виявити подібності й відмінності між цими явищами.

Кібербулінг і традиційний булінг мають низку спільних характеристик, які свідчать про схожі механізми психологічного впливу на потерпілого. Обидві форми переслідування спрямовані на приниження, залякування, психологічний тиск або соціальну ізоляцію жертви. Емоційні наслідки в обох випадках включають розвиток тривожних розладів, депресивних станів, формування почуття меншовартості та соціальної відчуженості.

Циклічний характер переслідування проявляється у постійності нападів, що створює у потерпілого стійкий стресовий фон. У обох випадках потреба в допомозі є критичною: для відновлення емоційної рівноваги необхідна

підтримка з боку родини, друзів, педагогів або кваліфікованих психологів. Модель домінування агресора над жертвою лежить в основі як традиційного булінгу, так і його цифрових варіантів.

Незважаючи на спільні риси, існують принципові відмінності між цими двома видами булінгу. Локація взаємодії: традиційний булінг зазвичай відбувається у фізичних просторах (школа, вулиця, робоче середовище), тоді як кібербулінг реалізується у віртуальному просторі, що ускладнює контроль і втручання. Традиційний булінг обмежений конкретними часовими рамками взаємодії; кібербулінг же не має часових меж і може тривати безперервно, навіть у нічний час. У традиційному булінгу агресор зазвичай ідентифікований, тоді як у кібербулінгу особа кривдника може залишатися невідомою, що сприяє ескалації агресії. Поширення інформації у традиційному булінгу відбувається повільніше й обмежено вузьким колом осіб; кібербулінг дозволяє миттєво розповсюджувати образливі матеріали серед широкої аудиторії. У традиційному булінгу жертва може уникнути агресора, змінивши середовище; при кібербулінгу можливості уникнення значно обмежені через постійну цифрову присутність. Традиційний булінг часто включає фізичні дії або вербальні образи в безпосередньому контакті; кібербулінг же використовує вербальні (текстові образи), візуальні (монтажі фотографій) та психологічні методи (поширення приватної інформації).

В обох випадках постраждалі ризикують розвитком тривалих психоемоційних порушень. Унікальною особливістю кібербулінгу є утворення «цифрового сліду»: навіть після видалення матеріалів сліди цькування можуть залишатися доступними. Традиційний булінг, окрім психологічних наслідків, часто супроводжується фізичними травмами. Це явище є більш масштабним з-за можливості його поширення через усі можливі електронні засоби комунікації. Наслідки його можуть бути непередбачувані, адже жертви можуть зазнати атаки у бідь-якому місці, а це значно поглиблює емоційні (психологічні, соціальні) травми.

Серед найсерйозніших наслідків кібербулінгу – розвиток депресивних станів. Навмисні погрози, приниження або образи створюють відчуття безнадійності, зацькованості, безпорадності, змушують людину замикатися у собі. Дуже часто жертви кібербулінгу починають уникати спілкування з іншими людьми, їхня самооцінка стає заниженою, з'являється почуття страху, вони постійно знаходяться у стресі, у кожному бачуть реальну загрозу їхньому життєвому простору. Такі люди стають психічно вразливими, зациклюються на власних думках, що може призвести й до суїцидальних намірів, навіть до здійснення самогубства. Серед найвразливіших категорій – підлітки, саме вони в результаті онлайн-цькування найбільш схильні до розвитку суїцидальної поведінки, якщо брати до уваги ті категорії, які з такими кібератаками менше стикається: адже підлітки дуже багато і дуже часто проводять свій час у соцмережах, саме від них залежить їх світогляд і самопрезентація. Якщо такі атаки є систематичними і набирають форм переслідування, то у підлітка можуть розвинутися посттравматичні стресові розлади, включаючи навіть нав'язливі спогади про пережите цькування в онлайн-просторі, відсутність або розлади сну, підвищене збудження або емоційна відстороненість. Коли вплив онлайн-агресії дуже великий, виникають думки щодо сумнівів у цінності власної особистості і до вартості життя. Через зміну пріоритетів, негативні думки це може призвести до внутрішнього глибокого конфлікту і неадекватних афектних реакцій [26, с. 56].

Серед найпоширеніших соціальних наслідків кібербулінгу є уникнення спілкування з оточуючими. У людини виникає страх спілкуватися з-за можливих онлайн-атак, при чому як в інтернет-середовищі, так і у реальному житті. Такі жертви різко обмежують і коло спілкування, і теми, на які раніше спокійно висловлювалися, також знаковим показником є зникнення бажання знайомитися і виявляти свою соціальну активність. Варто наголосити, що підлітки у цей час перестають активно цікавитися актуальними проблемами, їхнє навчання у школі може погіршуватися, інтерес до заходів і занять поступово може зникати. Виною цього є стрес, неможливість постійно

концентруватися на одному питанні, тривога. Якщо у дорослих це можна помітити на процесі виконання його повсякденної роботи, то якраз у підлітків – це є навчання, і процеси з ним пов'язані. Що дорослі, що діти інколи можуть достатньо агресивно реагувати на тих, хто прагне зрозуміти причини такої поведінки, робити незвичні для них дії, або шукати вихід своїм емоціям через інші вияви, як-от вживання алкоголю, наркотиків тощо. При цьому руйнується базова довіра людини до інших, а жертва кібербулінгу стає дуже підозрілою і замикається у собі, що не дає можливості вчасному і адекватному відновленню міжособистісних стосунків у будь-якому середовищі.

Існують ряд факторів, які поглиблюють наслідки кібербулінгу: публічність знущань (розголос відбувається в інтернеті, а отже, інформація поступить до великої кількості людей, незалежно від того, хто і як реагуватиме на її вміст); постійний доступ (кібербулінг поширений завдяки гаджетам – телефонам, комп'ютерам, які знаходяться навіть вдома, здавалося б у відносно «безпечному» середовищі); анонімність (будь-хто з оточення жертви може бути переслідувачем, це, відповідно, викликає почуття страху, безсилля, підозр навіть до найближчих людей).

Психологічні і соціальні наслідки кібербулінгу подолати складно, але можливо, завдяки належній психологічній підтримці, правовій допомозі і соціальним програмам. Відновленню самооцінки, опрацюванню травматичного досвіду, навчання долати стрес допомагають консультації і заняття з психологами, психотерапевтами. У навчальному середовищі важливо проводити уроки, де вчителі знайомлять із такими видами загроз, щоб зменшити їх негативний вплив і запобігти їх шкодам. Чимало країн мають спеціально розроблені юридичні механізми захисту від кібербулінгу, зокрема й вчасне звернення до поліції. Серед позитивних подолань наслідків онлайн-цькування є й робота у колі друзів і родини, адже наявність людей, які підтримують, здатні вислухати людину, відіграє одну з головних ролей у відновленні жертви кібербулінгу та її соціологізації у суспільство. Варто при цьому також враховувати, що у фізичному сенсі людина може страждати. Психологічні

впливи, стрес, тривога, нав'язливі думки можуть спровокувати і фізичний біль: постійна втома, порушення сну, головні болі, болі у шлунково-кишковому тракті, послаблення імунітету можуть бути незмінними супутниками людини, яка зазнала онлайн-цькування. Неправильно визначена причина появи цих захворювань може спровокувати погіршення загального стану організму.

Отже, кібербулінг має глибокі соціальні та психологічні наслідки, які можуть суттєво впливати на якість життя людини. «Розв'язання проблеми кібербулінгу можливе тільки у разі спільної роботи вчених-філософів, соціальних педагогів, батьків, психологів, медіаторів, адже від її розв'язання залежить потенціал розвитку держави і навпаки, чим довше проблема залишається невирішеною, тим більшу кількість адиктів та девіантів, латентних булерів та садистів ми отримуємо вже сьогодні» [5, с. 20]. Актуальним є не стільки усвідомлювати серйозність цієї проблеми, а й прагнути її подолати шляхом профілактичних та інших заходів. Мінімізувати негативні наслідки від кібербулінгу, створити повноцінне безпечне середовище для спілкування можна тільки за спільних зусиль освітніх закладів, юридичної спільноти, родини та суспільства.

1.2. Законодавче регулювання кібербулінгу в Україні та світі

Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному світі стали невід'ємним елементом повсякденного життя кожної людини, зокрема дітей та підлітків, відкриваючи широкі можливості для їхнього навчання, соціалізації та особистісного розвитку. Водночас цифрове середовище породжує низку серйозних ризиків, серед яких особливе занепокоєння викликають явища кібербулінгу, кібергрумінгу та інші форми онлайн-насилюства. Забезпечення належного рівня захисту прав дитини в інтернеті поступово перетворилося на один із ключових напрямів діяльності міжнародної спільноти.

У зв'язку з цим визначальну роль відіграють міжнародно-правові акти, що встановлюють обов'язки держав щодо гарантування безпеки дітей у цифровому просторі. Зокрема, Конвенція ООН про права дитини,

Факультативний протокол про продаж дітей, дитячу проституцію та дитячу порнографію, а також Загальні коментарі Комітету ООН з прав дитини формують концептуальну основу для розробки національних стратегій та законодавчих ініціатив. Їхній аналіз дозволяє простежити еволюцію міжнародних підходів до захисту дітей у цифрову епоху та окреслити пріоритетні напрями удосконалення правового регулювання.

Розглянемо детальніше правові засади державної політики у сфері, що є предметом огляду. Зокрема, проаналізуємо пріоритетність завдань із запобігання та протидії кібербулінгу і кібергрумінгу в довгострокових стратегіях, процес інтеграції цих явищ у національне законодавство, а також практику їх імплементації на рівні національних судів.

Забезпечення прав дитини інтегровано до стратегічних пріоритетів державної політики у сфері прав людини, зокрема у контексті виконання міжнародних зобов'язань та реалізації спеціалізованих заходів, орієнтованих на потреби дітей. У Національній стратегії у сфері прав людини [44] окреслено актуальність проблеми дитячої експлуатації, а серед очікуваних результатів визначено скорочення кількості неповнолітніх, які стають жертвами експлуатації та насильства. Досягнення зазначеної мети передбачалося шляхом гармонізації національного законодавства з положеннями Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, а також через проведення комплексних досліджень у відповідній сфері.

Формування безпечного інформаційного середовища для дітей визначено одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики, закріплених у Державній соціальній програмі «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року. Вказаний пріоритет охоплює комплекс нормативно-правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації та захисту прав дитини в умовах сучасного інформаційного суспільства, «захист персональних даних дитини та іншої конфіденційної інформації про неї, забезпечення безпеки дітей в

інформаційному просторі, формування політики протидії радикалізму, расизму, ксенофобії та іншим формам екстремізму серед дітей в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій. До заходів також належить інтеграція тем безпеки в інформаційному просторі до освітніх програм для дітей віком 7–14 років та програм підвищення кваліфікації педагогів, а також розбудова системи соціально–педагогічної роботи з батьками» [42].

Водночас оцінити ефективність реалізації зазначеного пріоритету видається складним, оскільки наразі передбачено лише один індикатор у межах завдання запобігання радикалізму – кількість дітей, залучених до міжнародних проєктів. Доцільним було б розширити систему оцінювання шляхом включення показників щодо кількості освітніх програм із питань захисту дітей в інформаційному середовищі, а також інших моніторингових критеріїв, пов'язаних із протидією кібербулінгу та кібергрумінгу.

Ключові заходи програми спрямовані на здійснення інформаційно-просвітницької діяльності серед батьків, дітей та інших зацікавлених сторін з метою забезпечення безпеки дітей у сучасному інформаційному середовищі. Однак наразі важко чітко зрозуміти, які саме дії передбачає захід «32.2. проведення комплексних заходів із запобігання формуванню у дітей проявів радикалізму, расизму, ксенофобії та інших форм екстремізму» [42]. За відсутності детального розкриття змісту відповідних заходів запропоновані кроки видаються недостатньо обґрунтованими. Водночас сам факт включення зазначених пріоритетів до політичного порядку денного формує інституційні підстави для висування вимог щодо їх практичної реалізації.

Важливим довгостроковим кроком у сфері захисту прав дітей стала Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року [45]. Її положення спрямовані на усунення системних проблем у сфері дитячої юстиції, ліквідацію прогалин у міжвідомчій взаємодії, посилення профілактичної та соціально-виховної роботи, а також на забезпечення ефективної ресоціалізації неповнолітніх із протиправною поведінкою. Окремий

акцент зроблено на захисті прав дітей, які виступають жертвами або свідками правопорушень, у тому числі насильницького характеру.

Узагальнений аналіз трьох основних стратегічних документів дає підстави стверджувати, що вже сформовано певні інституційні рамки для розбудови необхідного правового поля у сфері запобігання та протидії кібербулінгу й кібергрумінгу.

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» стало кроком до формування державної політики у цій сфері. Згідно із Законом, булінг визначається як «психологічне, фізичне, економічне або сексуальне насильство, у тому числі із застосуванням електронних комунікацій, що вчиняється щодо малолітньої або неповнолітньої особи чи з її боку» [17].

Хоча прийняття відповідного нормативного акту стало важливим кроком у напрямі зменшення випадків безкарності за прояви переслідування в освітньому середовищі, його потенціал у сфері протидії кібербулінгу залишається обмеженим. Згадка про використання електронних комунікацій у тексті закону має радше декларативний характер і не забезпечує комплексного реагування на виклики цифрового простору.

Кібербулінг характеризується подвійною природою: він може виступати як продовження офлайн-цькування або ж існувати як самостійне явище. Відповідно, заходи, орієнтовані виключно на офлайн-ситуації, не здатні повною мірою охопити специфіку проблем, що виникають у віртуальному середовищі, та потребують розробки окремих механізмів протидії.

Незважаючи на те, що законодавство передбачає певну координацію між закладами освіти, їхніми засновниками, органами Національної поліції та службами у справах дітей, основна відповідальність за реалізацію заходів протидії булінгу покладається саме на освітні установи. Вони зобов'язані забезпечувати безпечне освітнє середовище, розробляти превентивні механізми, розглядати звернення, проводити внутрішні розслідування та інформувати компетентні органи. Водночас виникають сумніви щодо реальної спроможності

закладів освіти ефективно виконувати ці функції у випадках кібербулінгу, який часто відбувається поза межами навчального процесу або в онлайн-спільнотах, що не мають прямого зв'язку з конкретною школою. Додатковою проблемою є обмеженість професійних навичок педагогічних працівників у сфері оцінки шкоди, завданої дитині в цифровому середовищі, що ставить під питання адекватність реагування на такі інциденти.

Протягом перших місяців після набрання чинності відповідним Законом у межах застосування статті 173.4 Кодексу України про адміністративні правопорушення було ухвалено 48 судових постанов, серед яких лише чотири випадки можуть бути кваліфіковані як прояви кібербулінгу. У зазначених справах йшлося про поширення фотографій без згоди осіб через сервіси Viber та Instagram. Зокрема, одна справа стосувалася «створення фейкової сторінки в Instagram для розповсюдження інтимних фото» [27]. Водночас у низці інших рішень інформаційно-комунікаційні технології згадувалися лише опосередковано, наприклад у контексті погроз, здійснених через соціальні мережі, які не отримали окремої правової оцінки. Це свідчить про обмежене розуміння специфіки кібербулінгу під час складання адміністративних протоколів та про недостатню адаптованість правозастосовної практики до викликів цифрового середовища.

У частині нормативно-правового регулювання протидії кібергрумінгу національне законодавство не містить спеціалізованих положень, що прямо імплементують статтю 23 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Розслідування злочинів, пов'язаних із використанням цифрових каналів для сексуальної експлуатації неповнолітніх, здійснюється переважно на підставі загальних норм Кримінального кодексу України, які регулюють питання сексуального насильства, або, у певних випадках, за статтею 301 щодо виготовлення та розповсюдження порнографічних матеріалів.

Як ілюстрацію практичних проблем можна навести кримінальне провадження, розслідуване Департаментом кіберполіції, у якому встановлено,

що чоловік через соціальні мережі примушував неповнолітніх створювати порнографічний контент під загрозою розповсюдження їхніх інтимних знімків.

Незважаючи на те, що стратегічні документи декларують наміри гарантувати права та безпеку дітей в інформаційному середовищі, на практиці правове забезпечення цієї сфери залишається фрагментарним і недостатньо розвиненим. Існуючі законодавчі ініціативи, спрямовані на протидію булінгу, не повною мірою відповідають викликам цифрового середовища, а спеціалізованих механізмів, що б адресували саме кібергрумінг, на сьогодні не сформовано.

Міжнародно-правові норми у сфері прав людини та прав дитини, зокрема стандарти Організації Об'єднаних Націй і регіональні інструменти захисту, повинні слугувати нормативною основою для розроблення національного законодавства, спрямованого на запобігання та протидію кібербулінгу й кібергрумінгу. У цьому контексті проведено аналіз ключових документів ООН та Ради Європи, що стосуються захисту прав дітей у цифровому середовищі.

Конвенція ООН про права дитини (1989) закріплює широкий спектр прав дитини, надаючи їм статусу норм міжнародного права, які підлягають виконанню державами-учасниками. Відповідно до статті 2 цієї Конвенції держави-учасниці зобов'язані забезпечувати реалізацію всіх прав, передбачених документом, без будь-якої дискримінації.

Стаття 16 Конвенції гарантує захист дітей від свавільного або незаконного втручання в приватне та сімейне життя, недоторканність житла та таємницю кореспонденції, а також від посягань на честь і гідність. Стаття 19 покладає на держави обов'язок вживати законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітницьких заходів для захисту дітей від усіх форм насильства, включно з психологічним і сексуальним насильством. Стаття 39 визначає державні зобов'язання щодо сприяння фізичному та психологічному відновленню дітей – жертв насильства або експлуатації.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, звертає увагу на використання інформаційно-комунікаційних технологій для розповсюдження дитячої порнографії та відповідні ризики.

Комітет ООН з прав дитини систематично наголошує на необхідності посилення захисту дітей у цифровому середовищі:

- У Загальному коментарі №13 (2011) підкреслено проблему кібербулінгу через ІКТ та обов'язок держав захищати дітей і підвищувати їхню обізнаність щодо безпечного користування цифровими технологіями.
- У Загальному коментарі №20 (2016) цифрові технології розглядаються як важливий інструмент розвитку підлітків, водночас відзначаються ризики, пов'язані з кібербулінгом і кібергрумінгом; Комітет рекомендує не обмежувати доступ дітей до технологій, а натомість розробляти комплексні стратегії захисту.

У доповіді 2016 року Спеціальний представник Генерального секретаря ООН з питань насильства щодо дітей звертає увагу на швидке поширення кібербулінгу та пропонує державам низку заходів: розробку відповідного законодавства, впровадження освітніх програм для дітей і батьків, підвищення кваліфікації фахівців, а також залучення спеціалізованих установ і омбудсменів до захисту прав дітей.

Європейська конвенція з прав людини також охоплює питання захисту дітей у цифровому середовищі; важливим прецедентом є справа K.U. проти Фінляндії, у якій Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з неможливістю ідентифікувати особу, що порушила права дитини в інтернеті.

Лансаротська конвенція (2007) стала першим міжнародним документом, що передбачає криміналізацію онлайн-грумінгу. Її ст. 23 зобов'язує держави криміналізувати пропозиції дорослих щодо зустрічей з дітьми з метою вчинення сексуальних злочинів через ІКТ. У висновках Лансаротського комітету 2015 року наголошується, що злочин вважається завершеним уже на етапі

підготовки, навіть за відсутності фізичної зустрічі, і рекомендується адаптувати національне законодавство до сучасних ризиків. Окремо підкреслюється необхідність постійного оновлення підходів до розслідування онлайн-грумінгу, визначення виключної компетенції правоохоронних органів у переслідуванні винних, активного залучення громадянського суспільства до захисту прав дітей та підвищення обізнаності самих дітей щодо ризиків цифрового середовища.

Отже, в Україні поняття кібербулінгу врегульовується через законодавчі норми про булінг у сфері освіти, зокрема Закон «Про освіту» та статтю 173-4 КУпАП, які передбачають відповідальність за цькування із використанням електронних комунікацій. Окремого закону про кібербулінг наразі немає, тому застосовуються також загальні положення цивільного й кримінального права щодо клевети, погроз чи порушення приватності. Такий підхід створює правові механізми захисту, але водночас залишає прогалини у визначеннях та практичному застосуванні. Це свідчить про потребу подальшого вдосконалення законодавства для ефективної протидії кібербулінгу.

Аналіз нормативно-правових актів та міжнародних рекомендацій свідчить, що правова система захисту дітей у цифровому середовищі є багатовимірною й поступово адаптується до викликів цифрової епохи. Ключові міжнародні інструменти, зокрема Конвенція ООН про права дитини, її Факультативний протокол та відповідні Загальні коментарі, закладають базові принципи недискримінації, поваги до приватності та захисту від експлуатації й насильства, які мають служити орієнтирами для національної політики. Водночас ці документи підкреслюють обов'язок держав розробляти комплексні стратегії цифрової безпеки, впроваджувати освітні програми для дітей і дорослих та стимулювати участь приватного сектору у створенні безпечного онлайн-середовища.

Таким чином в українському законодавстві поняття «булінг» закріплено лише щодо малолітньої чи неповнолітньої особи або такої особи стосовно інших учасників освітнього процесу. Кібербулінг розглядається як один з видів булінгу в разі використання засобів електронних комунікацій. Однак явище

кібербулінгу є значно ширшим і стосується також інших прошарків суспільства, зокрема журналістів.

Чинне законодавство України, зокрема частина друга статті 171 Кримінального кодексу України, дозволяє розглядати кібербулінг журналіста як один з видів перешкоджання його законній професійній діяльності. Проте судова практика щодо кібербулінгу журналістів поки що відсутня, існує лише «практика із застосування адміністративної відповідальності за булінг учасників освітнього процесу» [48].

Прикладом цього є випадок, коли у 2025 р. Верховний Суд скасував виправдувальний вирок і направив на новий апеляційний розгляд справу щодо перешкоджання професійній діяльності журналіста. Згідно з обвинувальним актом, громадянин обвинувачувався в умисному перешкодженні здійсненню журналістом законної професійної діяльності, незаконній забороні показу окремих осіб та іншому перешкодженні здійсненню журналістом законної професійної діяльності, вчиненому службовою особою з використанням свого службового становища [9].

Аналізуючи ситуацію, можна зробити висновок, що законодавче поле України щодо кібербулінгу залишається фрагментарним і неповним. Хоча саме поняття «булінг» закріплене у правових актах, воно переважно стосується дітей та підлітків у межах освітнього процесу, тоді як журналісти залишаються поза прямим визначенням. Чинна норма частини другої статті 171 Кримінального кодексу України дозволяє трактувати кібербулінг журналістів як форму перешкоджання їхній професійній діяльності, однак це радше адаптація існуючого законодавства, ніж спеціалізоване регулювання. Відсутність усталеної судової практики у справах про кібербулінг журналістів, на відміну від адміністративних справ щодо учасників освітнього процесу, свідчить про правову прогалину.

Приклад рішення Верховного Суду 2025 р., коли було скасовано виправдувальний вирок і направлено справу про перешкоджання журналістській діяльності на новий апеляційний розгляд, демонструє, що

судова система поступово починає реагувати на такі виклики. Це підтверджує, що проблема існує на практичному рівні, але потребує чіткішого нормативного визначення. Таким чином, нинішня ситуація показує: журналістський кібербулінг визнається як загроза, проте він поки що врегульований лише опосередковано, що створює потребу у законодавчих змінах для забезпечення належного захисту професійної діяльності журналістів.

1.3. Особливості динаміки поширення кібербулінгу в Україні та світі

Цифровий простір у сучасному інформаційному суспільстві виконує функції не стільки комунікаційної та освітньої платформи, а й є середовищем, де формуються нові прояви соціальної агресії. Одним із найбільш поширених негативних феноменів у цьому контексті є кібербулінг як систематичне або епізодичне застосування психологічного тиску, образ чи залякувань із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Міжнародні організації, серед яких ЮНІСЕФ та Pew Research Center, наголошують, що масштаби кібербулінгу серед підлітків постійно зростають, охоплюючи до третини молоді у світі. У 2019 році UNICEF спільно зі Спеціальним представником Генерального секретаря ООН з питань насильства над дітьми здійснили глобальне опитування, у якому «взяли участь понад 170 000 осіб віком від 13 до 24 років із 30 країн, включно з Україною» [57].

Результати цього дослідження показали: «32% респондентів повідомили про досвід онлайн-цькування; 20% зазначили, що через кібербулінг пропускали навчання; 74% вважають, що соціальні мережі (Facebook, Instagram, Snapchat, Twitter) є головними майданчиками для переслідувань. Щодо відповідальності за протидію кібербулінгу, 32% молоді покладають її на уряди, 31% – на самих підлітків, 29% – на інтернет-компанії» [73]. Отримані дані підтверджують, що кібербулінг є глобальною проблемою, яка не обмежується країнами з високим рівнем доходу. Так, «34% опитаних у країнах Африки на південь від Сахари повідомили про досвід онлайн-цькування, а 39% зазначили, що знають про

приватні онлайн-групи у шкільному середовищі, де поширюється інформація про однолітків з метою булінгу» [73].

Згідно з дослідженням Pew Research Center, опублікованим у грудні 2022 року, «46% американських підлітків віком від 13 до 17 років повідомили, що зазнали хоча б одного з шести типів онлайн-цькування або домагань» [66]. Найпоширеніші форми кібербулінгу включають: «32% підлітків повідомили про образи або використання щодо них принизливих імен онлайн чи через мобільний телефон; 22% зазначили, що про них поширювали неправдиві чутки в інтернеті; 17% отримували небажані відверті зображення; 15% зазнали постійного контролю з боку когось, окрім батьків, щодо їхнього місцезнаходження чи діяльності; 10% повідомили про фізичні погрози; 7% стали жертвами поширення їхніх відвертих фото без згоди; 28% підлітків зазнали кількох форм кібербулінгу одночасно» [66].

Серед факторів, що сприяють кібербулінгу, респонденти назвали: зовнішність (15%), гендер (10%), расу або етнічну приналежність (9%), сексуальну орієнтацію (5%), політичні погляди (5%) [66]. Старші підлітки (15–17 років) частіше повідомляли про цькування через зовнішність, а дівчата – через зовнішність або гендер. Щодо ефективності боротьби з кібербулінгом, 66% підлітків вважають, що батьки добре справляються з проблемою; 40% – що вчителі; 37% – правоохоронні органи; 25% – соціальні мережі; 18% – політики. Таким чином, «кібербулінг залишається серйозною проблемою серед американських підлітків, особливо серед дівчат старшого віку. Більшість підлітків вважають, що соціальні мережі та політики недостатньо ефективно борються з цією проблемою» [66].

У європейському контексті дані проєкту EU Kids Online свідчать, що «приблизно 25% дітей стикалися з негативними інцидентами в інтернеті, причому найвища концентрація таких випадків спостерігається в країнах Східної Європи, Балканського регіону та Балтії. Дослідження проведено у 19 європейських країнах серед 25 101 дитини віком 9–16 років, близько 25% дітей повідомили про негативний досвід в інтернеті, який їх засмутив або викликав

тривогу» [62]. Результати показують, що поширеність негативного досвіду варіюється від 7% у Словаччині до 45% на Мальті [61]. У більшості країн менше 10% дітей повідомили про щомісячні випадки онлайн-булінгу. Серед тих, хто зазнав цькування, близько 20% повідомили про серйозне емоційне потрясіння, тоді як інші відчували менший або відсутній вплив [61]. Діти у Східній Європі, на Балканах та в країнах Балтії частіше повідомляли про негативний онлайн-досвід: у Польщі 13% дітей зазнали онлайн-булінгу щомісяця, у Румунії – 7% [62; 66]. Україна також демонструє високий рівень поширеності: за даними національних соціологічних досліджень, понад 40% українських підлітків зазнавали кібербулінгу в тій чи іншій формі. Від початку повномасштабної агресії Російської Федерації проблема загострилася через збільшення випадків інформаційного терору, національної дискримінації та переслідувань дітей як у межах країни, так і серед української діаспори за кордоном.

Дослідження основних платформ, де найчастіше фіксуються випадки кібербулінгу, називають такі соціальні платформи, як Instagram, TikTok та Discord. Особливості функціонування цих соціальних мереж – швидкість поширення інформації, можливість анонімної взаємодії та слабка модерація контенту – все це створює умови для масштабування агресивної поведінки.

Кібербулінг на Instagram, TikTok і Discord становить серйозну загрозу для психічного здоров'я молоді. Згідно з дослідженням британської організації Ditch the Label, проведеним серед понад 10 000 молодих людей віком 12–20 років, «42% респондентів, які зазнали кібербулінгу, повідомили, що це сталося на Instagram» [71]. Візуальний характер контенту цієї платформи сприяє порівнянню зовнішності, що провокує негативні коментарі. Анонімність і можливість створення фейкових акаунтів полегшують цькування, а алгоритми поширюють образливий контент. Instagram запровадив функції автоматичного блокування образливих коментарів та можливість обмеження взаємодії з певними користувачами.

TikTok, популярний завдяки коротким відео, також став платформою для кібербулінгу. Вірусність контенту, коментарі, дуети та реакції можуть використовуватися для висміювання інших користувачів. Швидке поширення відео здатне викликати хвилю негативних коментарів, що негативно впливає на психічне здоров'я молоді.

Discord, що здобув популярність серед геймерської спільноти, також фіксує значну кількість випадків кібербулінгу. Однією з проблем платформи є так звані «рейди» – скоординовані атаки на сервери, спрямовані на масове розповсюдження образливого або провокаційного контенту. У деяких спільнотах на Discord спостерігаються прояви сексизму та расизму, а нові учасники нерідко стають об'єктами агресії з боку більш активних користувачів. Платформа має підрозділ довіри та безпеки, який опрацьовує скарги й реагує на порушення правил. Проте через приватний характер багатьох серверів і обмежену прозорість внутрішніх модераційних процесів контроль і запобігання шкоді залишаються технічно й організаційно ускладненими.

Отже, дослідження масштабів і динаміки кібербулінгу як у світі, так і в Україні становить важливий напрям сучасних наукових досліджень у галузях соціальної психології, педагогіки та інформаційної безпеки. Усвідомлення ризиків, пов'язаних із кібербулінгом, та розроблення дієвих механізмів протидії є нагальною задачею для науковців, освітніх установ, державних органів і громадських організацій. Координація між цими стейкхолдерами та систематичне впровадження доказово обґрунтованих практик є необхідною умовою для зниження шкоди від цифрової агресії.

У глобальному цифровому середовищі, де будь-яке повідомлення чи зображення миттєво поширюється по мережі, кібербулінг набув статусу однієї з найсерйозніших загроз сучасності. Віртуальний простір позбавлений географічних меж і часових обмежень, тому цькування може тривати безперервно й у будь-який час доби. Тому превентивні заходи мають бути системними й безперервними, спрямованими на зменшення тривалості та інтенсивності шкоди.

Одним із ключових каталізаторів кібербулінгу є анонімність користувачів. Сьогодні створити обліковий запис у соціальній мережі можна за лічені хвилини, не вказуючи реальних персональних даних, що створює умови для безкарності. Уявна невидимість підштовхує деяких осіб до поведінки, на яку вони б не наважилися в офлайн-середовищі. Отже, політики й технологічні рішення повинні поєднуватися з освітніми ініціативами, щоб зменшити привабливість анонімної агресії.

У великому масиві анонімних акаунтів легко сховатися, легко завдати образи й ще легше залишитися непоміченим. Саме тому кібербулінг набуває дедалі більш витончених форм і масштабується. Відтак дослідницькі підходи мають враховувати як технологічні, так і соціальні детермінанти ескалації агресії.

Сьогодні кібербулінг – це не лише грубі образи в коментарях; цифрове насильство набуло нових проявів. Зокрема, явище «cancel culture» (культура скасування) демонструє, як одна помилка або непопулярна думка може спричинити масовий осуд і руйнування репутації людини. Публічне приниження (shaming) відбувається, коли один невдалий кадр або необачний вчинок стають приводом для глобального приниження. Колективне цькування (dogpiling) означає одночасну атаку сотень чи тисяч користувачів на одну особу в коментарях, що ускладнює отримання підтримки й захисту. Ці явища вимагають розробки комплексних стратегій реагування, які поєднують технічні інструменти, правові механізми та психологічну підтримку постраждалих.

У відповідь на загрозу кібербулінгу великі технологічні компанії почали впроваджувати інструменти захисту користувачів. Instagram, наприклад, запровадив функцію «Hidden Words», яка автоматично приховує образливі слова й фрази в повідомленнях та коментарях, що допомагає зменшити раптові атаки на користувачів. На платформах TikTok і YouTube реалізовано фільтри, що виявляють і блокують агресивні висловлювання до їхнього публічного поширення. Технічні рішення мають доповнюватися прозорими політиками

модерації та механізмами підзвітності платформ перед користувачами й регуляторами.

На міжнародному рівні боротьбу з кібербулінгом підтримують численні ініціативи. UNICEF активно просуває кампанію #ENDviolence, закликаючи уряди, школи та компанії до спільних дій задля захисту дітей в інтернеті. Facebook започаткував програму «StopBullying», яка інформує молодь про ознаки кібербулінгу та навчає адекватним реакціям. Google у партнерстві з урядами реалізує освітні програми з цифрової етики та безпеки для дітей і дорослих. Ці ініціативи мають на меті не лише інформувати, а й формувати культуру поваги й взаємної підтримки у віртуальному просторі. Для досягнення системного ефекту такі кампанії повинні бути інтегровані в національні стратегії та мати сталі джерела фінансування.

Хоча запроваджені заходи ще не є досконалими, вони свідчать про зростаюче усвідомлення платформою своєї відповідальності за безпеку цифрового середовища. Подальший прогрес залежатиме від поєднання технологічних інновацій, регуляторних ініціатив і громадянської участі.

В Україні кібербулінг належить до найпоширеніших форм насильства серед підлітків у цифровому просторі. За результатами опитування 2023 року, проведеного платформою U-Report у співпраці з UNICEF Україна, 43% українських підлітків повідомили, що ставали жертвами кібербулінгу, а 23% зізналися, що не зверталися по допомогу після пережитого інциденту. Майже кожен другий школяр або студент хоча б раз зазнавав принижень, погроз, образ чи розповсюдження приватної інформації через соціальні мережі або месенджери. Отже, необхідні цілеспрямовані заходи з підвищення довіри до інституцій допомоги та розширення доступу до психологічної підтримки.

Причини мовчання потерпілих здебільшого пов'язані зі страхом погіршення ситуації, соромом, недовірою до дорослих або шкільної адміністрації, а також переконанням, що допомоги не буде або що в інтернеті «все швидко забудеться». Серед тих, хто не звертався по допомогу, значна частина відчувала тривалий стрес, зниження самооцінки та симптоми депресії й

тривоги [73]. Це підкреслює потребу в доступних, конфіденційних і ефективних каналах підтримки для молоді.

Початок повномасштабної російської агресії в лютому 2022 року ускладнив ситуацію з кібербулінгом в Україні. З'явилися нові форми цькування, пов'язані з воєнними реаліями, а мільйони дітей і підлітків, змушені шукати притулок за кордоном, стикнулися з дискримінацією в школах і в інтернет-середовищі. Прояви дискримінації включали образливі клички («біженці», «чужі», «проблемні»), насмішки через українську мову або акцент, ізоляцію в колективах та цькування у класних чатах і онлайн-групах. Відтак заходи захисту мають враховувати як міжкультурну інтеграцію, так і специфіку воєнного контексту.

Проти української молоді також застосовуються інформаційні атаки: поширення фейкових новин, залякувальні повідомлення про небезпеку для рідних, дискредитація патріотичних дій. Ці кампанії часто координуються ботами або організованими тролінговими групами з територій, підконтрольних агресору. Боротьба з такими загрозами потребує поєднання кібербезпеки, медіаграмотності та міжнародної співпраці.

Фіксуються випадки кібератак і тролінгу, спрямовані на психологічний тиск на дітей і молодь. Серед конкретних прикладів – масові атаки на акаунти українських підлітків із розміщенням образливих коментарів; спроби зламати акаунти у Facebook, Instagram, Telegram для поширення дезінформації; створення підроблених профілів з метою компрометації. Особливо вразливими є діти військовослужбовців та молодь, активна в інформаційному спротиві (публікує патріотичні дописи, створює контент на підтримку ЗСУ). Для захисту таких груп необхідні спеціалізовані протоколи реагування та превентивні заходи.

Кібербулінг в Україні має низку специфічних рис, пов'язаних із популярністю певних платформ серед молоді. Telegram, наприклад, характеризується анонімністю користувачів, широкими аудиторіями через публічні канали та групи, що сприяє розміщенню «чорних списків», організації

рейдів на профілі окремих дітей та анонімному розповсюдженню пліток і компрометуючих матеріалів. Тому регулювання та інструменти модерації для таких платформ мають бути адаптовані до їхньої архітектури й функціональних особливостей.

В Instagram цькування часто проявляється у коментарях під фото та історіями, використанні «відміток» (tagging) у принизливих постах, створенні фейкових акаунтів для насмішок і масових скаргах на профіль з метою його блокування. Ефективні заходи мають поєднувати технічні фільтри, прозорі процедури апеляції та освітні програми для користувачів.

На TikTok, де домінує відеоконтент, цькування набуває візуальної форми: зйомки «викривальних» або насмішуватих роликів про однокласників, поширення челенджів, монтажі з глузуванням над зовнішністю чи поведінкою. Політики платформ і освітні ініціативи повинні враховувати візуальні ризики та навчати критичному сприйняттю відеоконтенту.

Кібербулінг в Україні – це глибока й багатовимірна проблема, яка посилилася під впливом війни та соціальних змін. Діти та підлітки стикаються як із традиційними формами онлайн-цькування, так і з політично мотивованим тролінгом та атаками на національну ідентичність. Створення безпечного цифрового середовища для українських дітей сьогодні вимагає не лише виховання культури поваги, а й системних заходів із захисту в інтернеті. Це передбачає інтеграцію превентивних, освітніх і правових інструментів, орієнтованих на довгострокову стійкість системи захисту.

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у висвітленні проблеми, інформуванні суспільства та формуванні навичок безпечної поведінки в інтернеті. Для підвищення ефективності інформаційних кампаній необхідна координація між медіа, освітніми установами та експертами з безпеки. Медіа виконують подвійну функцію: з одного боку, інформують через статті, інтерв'ю з постраждалими та експертні коментарі; з іншого – реалізують профілактичні кампанії, що навчають протидіяти кібербулінгу. Водночас іноді медіа самі можуть непередбачено сприяти поширенню елементів цькування

через сенсаційне висвітлення інцидентів, що підкреслює необхідність етичного підходу: захисту приватності жертв, коректного вживання термінів і уникнення вторинної віктимізації. Журналістські стандарти та етичні кодекси мають бути посилені й адаптовані до реалій цифрового поширення інформації.

У глобальному масштабі пошук ефективних механізмів запобігання кібербулінгу залишається одним із головних викликів для міжнародної спільноти. Прикладом активної протидії є міжнародна кампанія #StopCyberbullyingDay, започаткована The Cybersmile Foundation, яка щорічно привертає увагу до проблеми та сприяє підтримці постраждалих. Однак для досягнення системних змін необхідна синергія між громадськими ініціативами, політиками та технологічними платформами.

Кампанія #StopCyberbullyingDay, започаткована у 2012 році, проводиться щороку у третю п'ятницю червня з метою підвищення обізнаності про кібербулінг, надання підтримки постраждалим та стимулювання позитивної поведінки в цифровому просторі. Ініціатива використовує цифрові інструменти для реалізації інформаційних кампаній із гештегом #StopCyberbullyingDay, проводить освітні заходи (вебінари, конференції, тренінги), залучає відомих осіб і бренди до поширення позитивних меседжів та розробляє ресурси підтримки для жертв.

Особливо нагальною є потреба вдосконалення національних механізмів моніторингу та реагування на кіберзагрози щодо дітей, адаптації освітніх програм і розвитку цифрової грамотності з урахуванням прав людини. Лише комплексний, проактивний підхід, що поєднує превентивні заходи, освіту, технічні інструменти модерації та правове регулювання, дозволить забезпечити реальний захист дітей у цифровому просторі й гарантувати їхні права в умовах стрімкого технологічного прогресу. Такий підхід має базуватися на міжсекторальній співпраці, постійному моніторингу ефективності заходів і гнучкому оновленні політик відповідно до нових ризиків.

Висновки до Розділу I

Проведений аналіз показав, що кібербулінг характеризується навмисністю, повторюваністю, асиметрією сил і використанням цифрових технологій для поширення шкоди, що проявляється у різних формах: від вербальних нападів до імперсоналізації та витоку приватної інформації. Систематизація форм і механізмів кібербулінгу дозволила виокремити класифікацію, орієнтовану на типи дій, платформи та наслідки для жертв, що є важливою для подальших емпіричних досліджень. Огляд міжнародних стандартів засвідчив наявність комплексних підходів, які поєднують правові норми, освітні ініціативи та технічні заходи, а також окрему увагу до захисту вразливих груп, зокрема журналістів. Порівняльний аналіз законодавства виявив, що національні підходи різняться: деякі країни мають спеціалізовані норми і оперативні механізми, тоді як українське регулювання ще має прогалини в імплементації міжнародних стандартів. Динаміка поширення кібербулінгу в Україні відображає глобальні тенденції, але має власні особливості, зумовлені соціально-політичним контекстом і інформаційними викликами, що підсилюють ризики для дітей і молоді.

РОЗДІЛ II

МЕДІЙНЕ ВИСВІТЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КІБЕРБУЛІНГУ

2.1. Специфіка кіберцькування журналістів у публічному інформаційному просторі

Нині у медійній термінології поняття «булінг» є загальновідомим поняттям, що охоплює різні соціальні сфери: від освітніх закладів і робочих колективів до громадських місць та дошкільних установ. У порівнянні з ним, кібербулінг – навмисне приниження, переслідування чи залякування особи за допомогою інтернет-технологій – є відносно новим явищем, проте його негативні наслідки вже відчутно позначилися на діяльності журналістів.

Згідно з визначенням, наведеним на сайті ЮНІСЕФ, кібербулінг розглядається як «булінг із використанням цифрових технологій. Він може здійснюватися через соціальні мережі, месенджери, ігрові платформи та мобільні телефони». При цьому наголошується, що «йдеться про неодноразову поведінку, спрямовану на залякування, провокування агресії або приниження осіб, проти яких вона скерована» [73].

В Україні проблема кібербулінгу журналістів набула особливої гостроти в умовах повномасштабної війни, цифровізації медіапростору та зростання інформаційних атак. Кібербулінг, як різновид онлайн-насильства, охоплює широкий спектр деструктивних дій у цифровому середовищі, спрямованих на залякування, дискредитацію, психологічний тиск і перешкоджання професійній діяльності журналістів. В академічній літературі кібербулінг визначають як «агресивні, навмисні дії, що здійснюються групою або окремою особою з використанням електронних форм контакту, неодноразово і протягом тривалого часу проти жертви, яка не може легко захистити себе» [35, с. 240]. В українському контексті, згідно з дослідженнями Інституту масової інформації (далі – ІМІ), кібербулінг журналістів охоплює атаки ботів, погрозливі листи,

зломи акаунтів, фішинг, доксинг, масові кампанії дискредитації та інші форми онлайн-цькування, що мають системний і цілеспрямований характер.

Особливістю кібербулінгу щодо журналістів є його тісний зв'язок із професійною діяльністю та суспільною значущістю поширюваної інформації. Як зазначає ІМІ, «кібербулінг журналістів і редакцій прямо впливає на роботу медіа, створюючи цензуру через атмосферу напруженості й залякування. Кібербулінг є одним зі способів примусити медіа замовчати та припинити поширення суспільно важливої інформації. А отже, кібербулінг журналіста небезпечно впливає на все суспільство загалом» [39].

Приклади з практики журналістів демонструють різні рівні прояву цього явища. Так, журналістка Наталія Коржицька після публікації матеріалу отримала погрози у Facebook, однак відсутність систематичності не дозволяє кваліфікувати цей випадок як кібербулінг. Натомість ситуація з Катериною Сергацковою містила всі характерні ознаки: після публікації критичного матеріалу вона зазнала прямих погроз і була змушена залишити країну задля безпеки своєї родини. Комісія з журналістської етики у висновку кваліфікувала дії опонентів як кібербулінг. Подібні інциденти трапляються дедалі частіше, що потребує аналізу причин їх виникнення. За даними «Детектор медіа», 87% українських журналістів, які стикалися з кібербулінгом, пов'язують його безпосередньо зі своєю професійною діяльністю. Цифрове цькування має значний вплив на психічний стан медійників, і не кожен витримує такий тиск.

На сучасному етапі розвитку українського законодавства адміністративна відповідальність за булінг передбачена лише для випадків, що стосуються учасників освітнього процесу (ст. 173–4 КУпАП). Водночас у Кримінальному кодексі України існує норма, яка регламентує відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналістів. Зокрема, частина друга статті 171 визначає: «Вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю – караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або

арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років» [31].

Формулювання «у будь-якій формі» може охоплювати й тиск через інтернет, проте відсутність чіткого визначення поняття «кібербулінг» у законодавстві створює труднощі для правозастосування. Показовим є випадок від 10 вересня 2019 року, коли поліція відмовила у відкритті кримінальної справи за заявою Ірини Земляної та Єлизавети Кузьменко щодо погроз у соціальних мережах. Ці події стали продовженням флешмобу #ятобінедорогенька, що виник після звернення Петра Порошенка до журналістки Марини Барановської: «Проїдьте, будь ласка, подивіться... Ключова позиція, дорогенька моя, ми маємо змінити з вами країну» [1].

В українському законодавстві поняття «кібербулінг» досі не має чіткого визначення. У побутовому розумінні воно охоплює будь-які негативні дії в інтернеті, проте для журналістів важливо розуміти конкретні форми тиску, з якими вони стикаються.

Якщо журналіст стає жертвою зламу комп'ютера чи зараження вірусами, такі дії кваліфікуються за статтями 361–363-1 Кримінального кодексу України і розслідуються кіберполіцією. Поширення приватної інформації без згоди журналіста є злочином відповідно до статті 182 КК України.

Отримання погроз через інтернет може підпадати під статтю 345-1 Кримінального кодексу. Навіть якщо загроза не має реального підґрунтя, сам факт її існування є достатнім для кваліфікації злочину. Варто зазначити, що критика діяльності журналіста без образ і принижень не є кримінальним правопорушенням і регулюється цивільним законодавством. У таких випадках журналіст має право вимагати спростування або компенсації за завдану шкоду згідно з Цивільним кодексом України.

Особливість кібербулінгу полягає в тому, що для нього немає окремих правових норм. Водночас можна виділити його ключові ознаки: використання електронних систем для цькування без особистого контакту, поширення образливої інформації з метою завдати емоційної шкоди, систематичність і

тривалість переслідувань. Саме ці характеристики допомагають визначити, як реагувати на кібербулінг. Відповідно до статті 171 Кримінального кодексу України, перешкодження законній діяльності журналіста, включно з тиском через інтернет, є кримінальним злочином. У випадках систематичного цькування журналіста у зв'язку з його професійною діяльністю можна звертатися до поліції, посилаючись на цю норму. Однак через відсутність чіткого визначення поняття «кібербулінг» заяви журналістів часто залишаються без розгляду. Тому для ефективного захисту необхідно вказувати, що переслідування пов'язане саме з професійною діяльністю, а також збирати докази – скріншоти, фото чи відео, що підтверджують систематичність і масовість цькування.

Наразі у реєстрі судових рішень відсутні вирoki за кібербулінг, проте кримінальні провадження вже відкриваються, і проводяться слідчі дії. Активна позиція журналістів у захисті своїх прав є важливим чинником у зменшенні рівня злочинності та подоланні безкарності. Стан свободи слова в Україні залишається проблемним і потребує особливої уваги. Особливо тривожним є те, що кібербулінг може мати реальні наслідки: у березні 2022 року було вбито шість журналістів, щонайменше десять осіб викрадено або взято в полон. Доля журналіста Дмитра Хилюка досі залишається невідомою.

Масштаби кібербулінгу залишаються недостатньо висвітленими, адже далеко не всі випадки набувають розголосу. Водночас явище стрімко поширюється, що потребує активної участі громадськості та органів влади. З огляду на сучасні виклики, особливо важливо забезпечити законодавче врегулювання відповідальності за онлайн-цькування журналістів, адже практика свідчить: за погрозами у віртуальному просторі часто слідують реальні акти насильства.

Дослідження ІМІ показало, що найпоширенішими формами онлайн-тиску є атаки ботів і тролів (42%), злами акаунтів (15%), листи з погрозами (14%), прослуховування розмов (10%) та фішинг (7%) [18].

Аналіз форм цькування засвідчив, що найчастіше журналісти зазнавали флеймінгу – обміну короткими агресивними репліками (38%). Значна частина опитаних також стикалася з обмовами та поширенням неправдивої інформації (20%). Інші форми включали нападки (14%), блокування акаунтів (13%) та самозванство у мережі (7%). Щодо причин виникнення кібербулінгу, 36% респондентів вказали на пости в соціальних мережах як тригер для атак, 31% – на публікацію журналістських матеріалів, ще 25% – на коментарі у соцмережах.

Окремої уваги заслуговує питання особистості кібербулерів. За оцінками респондентів, більшість цькувальників є ботами (43%), проте у 21% випадків тиск здійснювали фігуранти журналістських розслідувань, а у 13% – представники органів влади. Опитування проводилося у червні–липні 2019 року серед 195 журналістів, з яких 81% представляли регіони України, а 19% працювали у Києві. Метод збору інформації – анонімне анкетування [18].

Булінг редакцій і журналістів часто виникає у випадках висвітлення резонансних тем. Так, 4 грудня 2023 року на сайті «Кременчук Today» з'явилася публікація під назвою «Жевагівські ЗМІ піарять у Кременчуці любителів Путіна: хочуть дискредитувати ЗСУ та міську владу». У матеріалі зазначалося, що «ЗМІ, які фінансуються проросійським олігархом–утікачем Жеваго, активно намагаються дискредитувати допомогу армії» [18].

Анонімний ресурс також повідомив, що «Кременчуцька газета» нібито поширила відео з блогеркою Аллою Ковальчук, відомою прихильницею Путіна, а головного редактора видання Олега Булашева звинуватили у підтримці проросійських наративів. Йому приписали публікації на користь УПЦ Московського патріархату, піар довіреної особи Іллі Киви та навіть розміщення інформації про стратегічні об'єкти під час повітряної тривоги. У тексті йшлося: «Булашев давно й активно просуває «руській мір» та його прихильників у Кременчуці. Його завдання – дискредитація ЗСУ, волонтерського руху та міської влади». Сам Булашев заперечив ці звинувачення та заявив про намір звернутися до поліції й суду, наголосивши, що анонімність сайту ускладнює процес притягнення до відповідальності: «Немає на кого подати до суду.

Раніше вже були подані позови проти цього сайту, але всі вони були безрезультатними через відсутність відповідача». За інформацією ІМІ, конфлікт між «Кременчук Today» та «Кременчуцькою газетою» триває тривалий час, і з цього приводу вже були звернення до Незалежної медійної ради та Медіачеку. Експертиза виявила порушення Кодексу етики українського журналіста з боку обох сторін [18].

Прикладом інтернет-цькування редакцій є наявність інформації про права ЛГБТ у редакції Hromadske. Критики називають їх «ліваками», і це слово стало своєрідним прізвиськом від хейтерів. Водночас журналісти наголошують, що прагнуть залишатися об'єктивними, адже тема прав ЛГБТ є важливою та актуальною для українського суспільства. Керівниця відділу SM та комунікацій Hromadske Тетяна Кузнєцова коментує: «Деяким людям важко повірити, що ми є незалежним медіа, тому нам приписують зв'язки з різними політиками та хейтять за це. Ми сприймаємо це з гумором, тому слова «хробацьке», «лівацьке» стали нашим корпоративним мемом. Проте прикро, що попри відкриті фінансові звіти та прозору діяльність, деякі все ще не довіряють нам» [24].

Київське бюро Радіо Свобода також повідомляло про регулярні випадки кібербулінгу, які проявляються у вигляді образливих повідомлень та онлайн-погроз. Керівниця бюро Інна Кузнєцова зазначає, що мотивом таких атак може бути спроба відволікти увагу від розслідувань конкретних політиків або помста за публікацію матеріалів, що суперечать їхнім інтересам: «Цькування може бути відповіддю на розслідування, яке політик намагався приховати, або вчинятися з метою виведення агресії через соцмережі, де можна залишатися анонімним» [23].

Редактор видання МОСТ (Херсон) Сергій Нікітенко вважає неконструктивну критику проявом кіберцькування, особливо коли вона стосується помилок у публікаціях. Такі випадки, як поширення неправдивих інсайдів, призводять до репутаційних втрат і хвилі нищівної критики.

Не лише онлайн-атаки, а й фізичні перешкоди супроводжують діяльність журналістів. Олексій Братущак, колишній журналіст 5 каналу, згадує, що через постійне цькування проросійськими силами журналісти відчували страх працювати у Криму. Інна Кузнєцова додає, що цькування часто не пов'язане з якістю роботи, а з політичною належністю медіа: «Тролі атакують не конкретну людину, а медіа, як організацію, тому що ми працюємо на Радіо Свобода» [24].

Приклад кібербулінгу через соціальні мережі мав місце з журналістом ТСН Дмитром Фурдаком, коли мітингувальники перервали його пряме включення біля Адміністрації Президента України.

Ще однією формою цькування є блокування контенту чи злам сайтів. У 2017 році сайт МОСТ зазнав хакерської атаки, внаслідок якої було видалено десятки публікацій, а ресурс тимчасово зник із пошукових систем. Сергій Нікітенко розповів, що після цього редакція посилила заходи безпеки. У Hromadske також згадують про блокування відео на TikTok, коли їхній контент неодноразово видаляли через скарги користувачів.

Якщо хейтери не можуть заблокувати матеріал, вони намагаються впливати на його сприйняття. Так сталося з відео Олексія Братущака про партію Шарія, яке отримало масові дизлайки після публікацій у блозі Анатолія Шарія. Наслідки кібербулінгу виходять за межі публічного приниження – це також страх, сором і професійне вигорання. Братущак наголошує, що залежність редакцій від читачів і фінансування може стати серйозною проблемою, коли матеріали не відповідають очікуванням донорів чи патронів.

Редакція «Української правди» у своїй заяві щодо справи Порошенка та Стерненка підкреслила важливість висловлення позиції, навіть якщо це не зупиняє кібербулінг. У Hromadske також зазначають, що в довгостроковій перспективі цькування може знизити готовність журналістів працювати над складними темами, адже це демотивує та сприяє вигоранню. Тетяна Кузнєцова додає: «Незважаючи на труднощі, в редакції вони підтримують одне одного і продовжують виконувати свою роботу, залишаючись відданими своїм

цінностям» [19]. Тобто у сучасних умовах українські журналісти стикаються з високими вимогами та постійними ризиками. Вони часто стають мішенню для нападів, що виходять за межі професійної критики, і змушені балансувати між незалежністю та очікуваннями аудиторії чи донорів.

Серед головних викликів для медіа в умовах війни варто виділити не лише фізичні загрози, але й онлайн-насильство. Особливо часто з цим видом переслідування стикаються жінки-журналістки, які становлять більшість у професії. На кінець 2023 року їхня частка досягла 77%. Проблема захисту жінок у медіа сьогодні виходить за межі національного контексту й активно обговорюється на міжнародному рівні. Так, на пленарному засіданні Керівного комітету Ради Європи з питань медіа та інформаційного суспільства (CDMSI), що відбулося у грудні в Страсбурзі, було наголошено на зростанні кількості випадків переслідувань і принижень жінок-журналісток. Голова Національної ради Ольга Герасим'юк, яка представляла Україну, підкреслила, що «ця тенденція є особливо небезпечною. Комісар з прав людини Майкл О'Флаєрті підтвердив дані про систематичні погрози та тиск на жінок у професії» [24].

Серед найбільш серйозних викликів виділяється онлайн-насильство. Згідно з дослідженням ГО «Жінки в медіа», проведеним у 2024 році, 81% українських журналісток стикалися з різними його формами. Найчастіше це проявлялося у вигляді мізогінії (жінконенависництва) та дифамації (поширення неправдивої інформації з метою дискредитації). Для аналізу було відібрано 15 каналів, де опубліковано 2300 відео за участю жінок-ведучих чи інтерв'юєрок. У 285 тисячах коментарів 9% містили ознаки гендерно зумовленого насильства.

Цифрове переслідування журналісток є глобальною проблемою. За результатами дослідження ЮНЕСКО, проведеного у 15 країнах світу наприкінці 2022 року, 73% опитаних жінок-журналісток повідомили про досвід онлайн-насильства. При цьому кожна десята зазнала негативного впливу на професійну діяльність, а кожна п'ята стала жертвою фізичних нападів чи жорстокого поводження офлайн, що було наслідком систематичного переслідування в інтернеті.

Форми онлайн-наси́льства часто проявляються у використанні принизливих звертань. Такі слова, як «жіночка» чи «дівка», мають на меті зменшити значущість жінки. Мова ненависті включає образливі вислови – «журнашлюхи», «тупа блонда», «шльондри» – та сексуалізовані лайки, що супроводжуються погрозами смерті чи фізичного насильства.

Агресивні коментатори прагнуть не лише дискредитувати матеріали журналісток, але й змусити їх відмовитися від публічної діяльності. Це спрямовано на підрив довіри до професії та обмеження свободи слова. Як зазначають у ГО «Жінки в медіа», наслідком такого тиску є «охолоджувальний ефект», який впливає на самих журналісток і на тих жінок, що лише планують кар'єру в медіа. Це знижує мотивацію здобувати журналістську освіту, посилює страх публічності та сприяє самоцензурі.

ОБСЄ приділяє значну увагу проблемі онлайн-наси́льства щодо жінок у журналістиці. Для цього організація залучила експертів з Міжнародного центру журналістів (ICFJ) та Шеффільдського університету, які підготували «Настанови з моніторингу онлайн-наси́льства щодо журналісток». У документі викладено практичні поради та стратегії для спостереження, аналізу й висвітлення випадків цифрового цькування [65]. Український переклад цих настанов було здійснено за підтримки Програми ОБСЄ для України.

Онлайн-наси́льство має різні форми, які часто поєднуються. Для розуміння масштабів загроз важливо виокремлювати їхні види: «сексизм, мізогінія, погрози смерті чи фізичного насильства, погрози сексуального насильства, мова ворожнечі, гендерна дезінформація, доксинг (поширення особистих даних), порнопомста (погроза оприлюднити інтимні матеріали), гендерно зумовлений тролінг, дифамація» [16].

У 2016 році команда Адміністрації Президента Петра Порошенка координувала блогерів для атак на журналістів, зокрема співробітників «Слідства.Інфо». Як повідомляє KyivPost із посиланням на колишню консультантку АП Катерину Коваль, блогери отримували близько 1500 доларів щомісяця, а загальні витрати мережі становили до 30 000 доларів. Вони

підтримували президента та нападали на його критиків, особливо після офшорного скандалу й публікації розслідування «Подвійне життя президента» у рамках Panama Papers. Протягом кількох тижнів після виходу матеріалу журналісти «Слідства.Інфо» зазнавали масованих атак у соцмережах. Один із блогерів – Олександр Карпюк (Serg Marco) – публічно ставив під сумнів діяльність антикорупційних активістів. Коваль заявила, що ці атаки координувала її команда, яка зверталася до блогерів із проханням підтримати президента. Саме ця практика стала однією з причин її відставки у вересні 2019 року. Згодом журналісти «Слідства.Інфо» оприлюднили частини неофіційного медіаплану АП, що підтверджували замовлення проплачених матеріалів у ЗМІ. Авторка розслідування Анна Бабінець та її колеги зазнали тривалої кампанії дискредитації у Facebook [1]. Це стало підтвердженням того, що цифрові платформи, з одного боку, забезпечують швидке поширення інформації та доступ до публічного висловлення, а з іншого – стають майданчиком для онлайн-насильства. Тому дуже часто журналістки, які стикаються з погрозами, можуть відмовлятися від певних завдань або навіть залишати професію.

Отже, кіберцькування журналістів у публічному інформаційному просторі має системний характер і проявляється через різні форми тиску від образливих коментарів до прямих погроз. Такі дії спрямовані не стільки на приниження особистості, а й стосуються професійної діяльності журналістів, що негативно позначається на свободі слова. Важливою рисою цього явища є його масовість та повторюваність, що створює атмосферу постійного психологічного тиску.

2.2. Особливості медійного висвітлення проблеми кібербулінгу

Медіа у сучасному інформаційному просторі виконують роль основного інструмента формування суспільної думки та підвищення рівня обізнаності щодо соціально значущих проблем, зокрема кіберцькування. Завдяки масштабному охопленню аудиторії та оперативності поширення інформації вони реалізують освітню, профілактичну й мобілізаційну функції у сфері протидії онлайн-насильству.

Як традиційні медіа (телебачення, друковані видання), так і новітні комунікаційні платформи (соціальні мережі, онлайн-ресурси) активно використовуються для інформування громадськості про ризики кібербулінгу, його характерні ознаки та можливі способи захисту. Інформаційні кампанії, документальні фільми, журналістські розслідування та спеціалізовані рубрики у ЗМІ сприяють глибшому розумінню суспільством складності проблеми та її негативних наслідків для постраждалих.

Прикладом є діяльність Hromadske, яке публікує особисті історії жертв кібербулінгу, зокрема підлітків. У матеріалі «Кібербулінг – це легко, просто коментуєш і ховаєшся» описано «досвід Стефанії Автономової та Поліни Геращенко, які зіткнулися з онлайн-цькуванням» [19]. КиївВлада висвітлює випадки переслідувань журналістів, зокрема у статті «Журналісти проти кібербулінгу», де йдеться про досвід Вікторії Гур'ян, яка викрила особу, що доводила жінок до самогубства через соціальні мережі.

Інститут масової інформації проводить дослідження щодо впливу кібербулінгу на професійну діяльність журналістів. Згідно з його даними, «88% українських медійників стикалися з інтернет-цькуванням, що впливає на їхню професійну діяльність» [24]. Кременчуцька газета висвітлює випадки переслідувань місцевих журналістів, депутатів та громадських діячів. У статті «Цькування у мережі: чи може постійний кібербулінг призвести до госпіталізації» аналізується вплив онлайн-цькування на психічне здоров'я постраждалих.

Детектор медіа звертає увагу на те, як проблема кібербулінгу обговорюється в українських ток-шоу. У матеріалі «Кібербулінг Тимошенко. Моніторинг ток-шоу 21–25 січня» розглядається «дискусія про булінг у студії, де обговорювалися методи протидії цьому явищу» [22].

У статті «Кібербулінг: захиститися можливо?» аналітик Богдан Мойса та журналістка Ірина Сидоренко аналізують реальні історії українських дітей, які стали жертвами кібербулінгу, та пропонують поради щодо захисту [53]. Видання також опублікувало матеріал «Сущність: жорстокість та цькування в

анонімному телеграм–просторі», де наведено «коментарі психологині Ірини Самолук щодо впливу інтернет–цькування на психоемоційний стан дітей» [43].

Таким чином, українські медіа активно висвітлюють проблему кібербулінгу, створюючи простір для обговорення особистих історій, аналізу його впливу на професійну діяльність журналістів та пошуку шляхів протидії.

У глобальному контексті цифрові технології відкривають нові можливості для розвитку та комунікації дітей, але водночас породжують ризики, пов'язані з кібербулінгом, експлуатацією та сексуальним насильством. Усвідомлюючи ці виклики, ЮНІСЕФ започаткував кампанію «End Violence Online», що є частиною ширшої ініціативи «End Violence Against Children». Її мета – привернути увагу до небезпек у цифровому середовищі та розробити системні заходи для їхнього запобігання.

Кампанія «End Violence Online» була започаткована у відповідь на зростання випадків онлайн-насильства над дітьми. Основна мета – «підвищення обізнаності громадськості, урядів та цифрової індустрії про загрози для дітей в інтернеті та мобілізація зусиль для створення безпечного онлайн–середовища» [60]. Її основні напрями включають:

- освіту і просвіту – створення навчальних матеріалів для дітей, батьків і педагогів;
- адвокацію – заклики до розробки політик і законодавчих ініціатив;
- технологічні інновації – співпрацю з компаніями для розробки інструментів виявлення та запобігання насильству;
- підтримку жертв – створення сервісів допомоги дітям, які постраждали від онлайн-насильства.

Ця кампанія сприяла глобалізації проблеми онлайн-насильства проти дітей та підкреслила необхідність комплексного захисту їхніх прав у цифровому середовищі.

Феномен sexting (обмін інтимними повідомленнями чи зображеннями) став однією з найбільших загроз для безпеки підлітків у цифровому просторі. Надсилання такого контенту може мати серйозні психологічні, соціальні та

юридичні наслідки. Відповіддю на ці виклики став проєкт «Stop Sexting», який «спрямований на підвищення обізнаності підлітків, батьків та педагогів про ризики sexting'у та формування відповідальної поведінки в онлайн-комунікації» [70].

Програма «Stop Sexting» реалізується через:

- освітні кампанії – тренінги та лекції у школах;
- медіаресурси – відео, брошури та анімації;
- консультаційну підтримку – допомогу тим, хто вже потрапив у ситуацію sexting'у [70].

Досвід реалізації проєкту показує позитивні результати у підвищенні обізнаності молоді та зниженні толерантності до sexting-практик. Водночас залишаються виклики – охоплення найуразливіших груп, інтеграція програм у систему освіти та адаптація матеріалів до нових цифрових реалій.

Таким чином, «Stop Sexting» є важливим елементом профілактики ризикованої поведінки серед молоді, що поєднує освітні, правові та психологічні підходи.

Успішні приклади кампаній (#StopCyberbullyingDay, «End Violence Online» ЮНІСЕФ та «Stop Sexting») демонструють ефективність використання мультимедійних форматів (відео, інфографіка, інтерактивні платформи) для поширення інформації. Залучення відомих особистостей та інфлюенсерів сприяє розширенню аудиторії та посиленню емоційного впливу повідомлень.

Незважаючи на очевидний позитивний ефект від медійного висвітлення проблеми кіберцькування, існують і певні небезпеки. Надмірна драматизація окремих випадків або порушення етичних норм у поданні історій постраждалих може спричинити повторну віктимізацію та знизити довіру до ЗМІ як до джерела підтримки. Інформаційне перенасичення також ускладнює виокремлення реальних загроз серед великого масиву контенту. Показовим прикладом є ситуації, коли таблоїдне висвітлення історій дітей з особливими освітніми потребами призводило до повторної травматизації, після чого

журналістські організації закликали до суворішого дотримання професійних стандартів.

У Київській області у 2023 році в місті Славутич 13-річна школярка стала жертвою кібербулінгу з боку однокласників: у Telegram-каналі поширювали фотоколажі з її зображенням та образливі коментарі щодо зовнішності. Поліція встановила всіх учасників групи, провела з ними профілактичні бесіди, а на батьків було складено адміністративні протоколи [36]. У Херсонській області у 2021 році учні створили фейкову сторінку однокласниці в Instagram з принизливими підписами та малюнками, що обговорювалися в Telegram-чаті класу. Після втручання правоохоронців сторінку видалили, а батьків притягнули до адміністративної відповідальності [21]. У Житомирській області того ж року 13-річна дівчина зазнала цькування від однокласниці через фейкові акаунти, які використовувалися для образ і погроз. Оскільки кривдниця була неповнолітньою, відповідальність поклали на її матір [8].

Соціальні мережі мають подвійний характер: вони є середовищем поширення булінгу, але водночас і майданчиком для його викриття. Журнал НВ опублікував матеріал про 12-річну Дашу Мальцеву, яка стала жертвою кіберцькування в Instagram після конфлікту з подругою. Однокласники надсилали їй образливі повідомлення, а згодом акаунт було видалено через масові скарги [6]. Інститут масової інформації повідомляє, що 88% українських журналістів стикалися з онлайн-цькуванням, пов'язаним із професійною діяльністю. Наприклад, журналіста Ігоря Гур'єва цькували у Facebook після його публікацій про COVID-19 [24].

Щодо міжнародного контексту також зафіксовано низку показових випадків. Акторка Star Stone з Нью-Йорка зазнала масового кіберцькування після участі в шоу на YouTube, що змусило її змінити ім'я та створити виставу «Villain Era» про власний досвід [64]. Олімпійська чемпіонка Іман Хеліф подала скаргу до французької прокуратури, звинувачуючи відомих осіб, включаючи Ілона Маска та Джоан Роулінг, у кіберцькуванні після звинувачень

на її адресу. Приклад TikTok-блогерки Таїсії Маламан демонструє, як швидко негативна реакція в соцмережах може перерости у масове цькування після її коментаря про Росію.

Ці приклади свідчать про серйозність проблеми кіберцькування та її вплив на жертв. Завдяки алгоритмам поширення інформації кампанії проти онлайн-насилюства можуть швидко ставати вірусними, що сприяє залученню широкої громадськості до активної протидії.

Щоб ефективно боротися з кіберцькуванням необхідно дотримуватися етичних стандартів журналістики, розвивати медіаграмотність населення та залучати різні суспільні інституції до інформаційних кампаній. Інтеграція медіаосвіти у шкільні програми є важливим кроком у формуванні критичного мислення та навичок безпечної поведінки в цифровому середовищі. Дослідження підтверджують, що регулярне висвітлення теми кібербулінгу у ЗМІ підвищує рівень обізнаності, знижує толерантність до агресії в інтернеті та формує навички самозахисту серед підлітків і дорослих. Водночас існують виклики: перенасичення негативним контентом може викликати апатію, а неправильне висвітлення проблеми – посилити її, наприклад, через демонстрацію кривдників без належного засудження їхніх дій.

Отже, українські та міжнародні ЗМІ активно формують суспільне розуміння цього явища через приклади, аналітику та особисті історії постраждалих. Висвітлення теми має як позитивний ефект – підвищення обізнаності та мобілізацію громадськості, так і ризики, пов'язані з сенсаціоналізацією та вторинною травматизацією жертв. Соціальні мережі виступають водночас середовищем поширення кібербулінгу та інструментом його викриття, що підкреслює їхню амбівалентну роль. Таким чином, медійне представлення проблеми кіберцькування є багатогранним процесом, який впливає як на суспільне сприйняття, так і на стан постраждалих.

Висновки до Розділу II

У розділі «Медійне висвітлення та проблематика журналістського кібербулінгу» простежується багатовимірність явища, яке поєднує соціально-психологічні та професійні аспекти. По-перше, кіберцькування журналістів у публічному інформаційному просторі має системний характер і проявляється у різних формах – від образливих коментарів до прямих погроз, що створює атмосферу постійного тиску. По-друге, воно спрямоване не лише на приниження особистості, а й на обмеження професійної діяльності, що негативно позначається на свободі слова та доступі суспільства до інформації. По-третє, масовість і повторюваність таких атак підкреслюють їхню небезпеку для психологічного стану журналістів.

Щодо медійного висвітлення проблеми, воно виконує важливу функцію у формуванні суспільного розуміння кібербулінгу, адже ЗМІ активно поширюють приклади, аналітику та особисті історії постраждалих. Водночас медійна практика має подвійний ефект: з одного боку, вона підвищує рівень обізнаності та мобілізує громадськість, з іншого – може призводити до сенсаціоналізації та вторинної травматизації жертв. Соціальні мережі виступають як середовище поширення цькування, так і простір для його викриття, що підкреслює їхню амбівалентну роль. Таким чином, журналістський кібербулінг у сучасному інформаційному просторі є складним явищем, яке потребує глибокого осмислення, а його медійне висвітлення формує суспільне ставлення до проблеми та визначає масштаби її впливу.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ КІБЕРБУЛІНГУ ЖУРНАЛІСТІВ НА ОСНОВІ СТАТИСТИКИ ТА ПРАКТИЧНИХ КЕЙСІВ

3.1. Статистичні показники та приклади кібербулінгу журналістів

Перед тим як перейти безпосередньо до аналізу статистики, варто окремо зупинитися на характеристиці організації, яка є головним джерелом даних про стан свободи слова та явище кібербулінгу в Україні, Інститут масової інформації (ІМІ).

ІМІ було засновано у 1995 році як незалежну громадську організацію, що спеціалізується на моніторингу медіа, захисті прав журналістів та розвитку якісної журналістики. За понад два десятиліття діяльності ІМІ став одним із найавторитетніших центрів збору та аналізу інформації про порушення прав журналістів, включно з фізичними нападками, правовим тиском та цифровими формами переслідування.

Організація систематично веде «Барометр свободи слова», щомісячний моніторинг порушень прав журналістів, де окремим блоком фіксуються випадки кібербулінгу та інтернет-тиску. Саме завдяки цим регулярним звітам можна простежити динаміку явища та його вплив на професійну діяльність медійників. У своїх публікаціях ІМІ наголошує: «Майже щомісяця в Барометрі свободи слова фіксуються випадки цькування журналістів через соцмережі. На відміну від кібербулінгу проти пересічних громадян, кібербулінг проти журналістів має на меті не просто принизити конкретну особу, а й вивести її з професійної діяльності» [18]. Ця позиція демонструє, що організація розглядає кібербулінг не лише як соціальну проблему, а як загрозу для функціонування демократичного суспільства, адже він прямо впливає на можливість журналістів виконувати свої професійні обов'язки.

ІМІ також активно співпрацює з міжнародними організаціями ОБСЄ, UNESCO, «Репортери без кордонів» для узгодження методології та порівняння українських даних із глобальними тенденціями. Це дозволяє інтегрувати український досвід у ширший контекст захисту свободи слова. У звітах

організації неодноразово підкреслюється: «Кібербулінг журналістів негативно впливає не лише на їхню професійну діяльність, але й на суспільство загалом. Законодавство щодо цього потребує негайних змін» [18]. Таким чином, ІМІ є спеціальним дослідницьким центром і своєрідною захисною платформою, що формує порядок денний у сфері захисту журналістів від цифрового переслідування.

За результатами анонімного опитування, проведеного Інститутом масової інформації у 2019 році, 88% українських медійників стикалися з інтернет-тиском (атаки ботів, погрозливі листи, булінг, психологічний тиск тощо). З них 87% пов'язують це зі своєю професійною діяльністю. Ці дані підтверджують системний характер проблеми та її глибоку інтегрованість у професійне середовище журналістики [39].

У період повномасштабної війни масштаби кібербулінгу та суміжних злочинів проти журналістів суттєво зросли. За чотири роки з початку вторгнення Росії в Україну ІМІ зафіксував 896 злочинів проти журналістів та медіа, з яких 110 випадків – це російські кібератаки на українські медіа. У 2023–2025 роках спостерігається тенденція до зростання кількості кібератак, фішингових кампаній, DDoS-атак, зламів акаунтів та масових інформаційних кампаній дискредитації.

Згідно з опитуванням ІМІ, «журналісти найчастіше ставали жертвами таких форм онлайн-тиску: атаки ботів або тролів – 42% опитаних; злами акаунтів – 15%; листи з погрозами – 14%; прослуховування розмов – 10%; фішинг – 7%» [28].

Щодо типів кібербулінгу, респонденти вказали:

- Флеймінг (обмін короткими гнівними репліками) – 38%.
- Обмовлення/зведення наклепів – 20%.
- Нападки, постійні виснажливі атаки – 14%.
- Відчуження (блокування акаунту, видалення з груп) – 13%.
- Самозванство в мережі (використання акаунту жертви для негативної комунікації) – 7%.

36% випадків онлайн-булінгу стається після написання журналістами постів у соцмережах, 31% – після публікації журналістських матеріалів, 25% – після коментування в соцмережах. Переважна більшість цькувальників – це боти (43%) або герої журналістських матеріалів (21%), а 13% журналістів вказали представників влади як замовників онлайн-булінгу [28].

У 2024–2026 роках, за даними ІМІ, спостерігається зростання кількості кібератак на медіа, особливо у вигляді DDoS-атак, фішингу, зламу акаунтів та цілеспрямованих кампаній дискредитації. За три роки повномасштабної війни ІМІ зафіксував 110 випадків російських кібератак на українські медіа. Зокрема, росіяни атакували сайти як загальнонаціональних, так і регіональних онлайн-медіа, ефіри телеканалів та намагалися розмістити на них свою пропаганду. Наприклад, у 2025 році сайт телеканалу FREEDOM зазнав масованої DDoS-атаки: «Сайт отримав понад 5 млн запитів за короткий час із території майже 80 країн і продовжував роботу з незначними ускладненнями» [58]. Такі атаки часто супроводжуються інформаційними кампаніями у соціальних мережах, спрямованими на дискредитацію журналістів та створення атмосфери ненависті.

Таблиця 3.1. Основні форми кібербулінгу журналістів в Україні (за даними ІМІ) [18]

Форма кібербулінгу	Частка опитаних журналістів
Атаки ботів/тролів	42
Злами акаунтів	15
Листи з погрозами	14
Прослуховування розмов	10
Фішинг	7
Флеймінг	38
Обмовлення (наклепи)	20
Нападки	14
Відчуження	13

Самозванство	7
--------------	---

[18].

Вищенаведена таблиця ілюструє, що найбільш поширеними формами кібербулінгу щодо журналістів залишаються атаки ботів, флеймінг, обмовлення, а також технічні атаки на акаунти та персональні дані. Важливо підкреслити, що ці форми часто поєднуються, створюючи комплексний тиск на журналіста та його редакцію.

Інститут масової інформації здійснює систематичний моніторинг порушень прав журналістів, зокрема випадків кібербулінгу, з першого дня повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Звіти ІМІ базуються на щомісячному зборі даних з відкритих джерел, а також на зверненнях журналістів, які стали жертвами тиску, переслідувань або атак. У звітах ІМІ зазначається, що «моніторинг російських злочинів проти журналістів та медіа здійснюється з першого дня вторгнення РФ в Україну, 24 лютого 2022 року» [58].

Методологія ІМІ включає:

- Аналіз повідомлень у ЗМІ (національних, регіональних, онлайн-видань).
- Моніторинг соціальних мереж (Facebook, Telegram, X/Twitter).
- Безпосередні звернення журналістів (скарги, заяви, інтерв'ю).
- Контент-аналіз публікацій, коментарів, інформаційних кампаній.
- Використання OSINT-методів для документування кібербулінгу та ідентифікації джерел атак [51].

Особливу увагу у випадках кібербулінгу приділяють формам атак: DDoS-атаки, фішинг, злам акаунтів у соціальних мережах, розповсюдження персональних даних (doxing), погрози в коментарях та приватних повідомленнях.

Таблиця 3.2. Основні методи збору та аналізу даних у дослідженнях ІМІ [18]

Метод	Опис застосування	Переваги	та
-------	-------------------	----------	----

		обмеження
Контент-аналіз	Аналіз повідомлень у ЗМІ, соцмережах	Оперативність, але суб'єктивність
Опитування	Анонімні анкети серед журналістів	Репрезентативність, але обмеження вибірки
Інтерв'ю	Глибинні інтерв'ю з жертвами кібербулінгу	Якісні дані, але мала вибірка
OSINT-розслідування	Збір даних з відкритих джерел	Доказовість, але питання приватності
SNA (Social Network Analysis)	Аналіз мережевих структур атак	Виявлення координації, але складність реалізації

[18].

Застосування різних методів дозволяє ІМІ комплексно документувати випадки кібербулінгу, однак кожен із них має свої обмеження. Наприклад, опитування забезпечують кількісну оцінку, але не завжди охоплюють усі групи журналістів, особливо тих, хто працює в умовах окупації чи підвищеної небезпеки. Контент-аналіз дозволяє оперативно реагувати на нові тренди, але потребує постійного оновлення ключових слів і критеріїв відбору.

Опитування є одним із основних інструментів збору кількісних даних про масштаби кібербулінгу. Дослідження ІМІ 2019 року охопило 195 журналістів з усіх регіонів України, що дозволило отримати репрезентативну картину поширеності явища. Однак, як зазначають дослідники, метод самозвітів має низку обмежень: респонденти можуть недооцінювати або переоцінювати власний досвід, а також уникати відповідей на чутливі питання через страх репресій чи втрати роботи [28].

Контент-аналіз дозволяє фіксувати динаміку атак, виявляти нові форми кібербулінгу та оцінювати ефективність інформаційних кампаній. Проте цей метод вимагає постійного оновлення алгоритмів пошуку, а також залучення експертів для інтерпретації даних. Особливо складно ідентифікувати анонімних

булерів, які використовують фейкові акаунти або спеціальні програми для маскуванню своєї активності [51].

Для документування випадків кібербулінгу використовуються спеціальні OSINT-методи та доказування у кримінальному процесі. OSINT (Open Source Intelligence) – це діяльність із отримання розвідувальної інформації з відкритих джерел кіберпростору. У кримінальному процесі відомості, «отримані з електронних відкритих джерел, розглядаються як документи, на які поширюються вимоги ст. 99 КПК України. Судова практика свідчить, що такі відомості можуть бути використані як самостійні докази, за умови дотримання засад захисту персональних даних та законності збору інформації» [51].

У дослідженнях ІМІ та партнерських організацій застосовуються описова статистика (розрахунок часток, середніх значень, медіан) та базові статистичні тести для перевірки гіпотез про зв'язок між професійною діяльністю журналіста та ймовірністю стати жертвою кібербулінгу. Наприклад, «тест хі-квадрат використовується для аналізу категоріальних даних, зокрема для перевірки залежності між типом медіа та частотою атак» [49].

Методологія ІМІ загалом відповідає міжнародним стандартам документування порушень прав людини (UNESCO, IFEX, OSCE), що забезпечує порівнянність даних та можливість інтеграції у глобальні звіти про свободу слова. Проте, як зазначають експерти, існує потреба у розширенні використання кількісних методів, зокрема регулярних опитувань журналістів щодо досвіду кібербулінгу, а також у застосуванні методів соціального мережевого аналізу (SNA) для виявлення координації атак у цифровому середовищі [58].

ІМІ регулярно документує конкретні випадки кібербулінгу журналістів, що дозволяє проаналізувати не лише статистику, а й глибину психологічного та професійного впливу. Наприклад, журналістка Ольга Булковська, яка отримала листа з погрозами про можливу серію вибухів, зазначила: «Це не просто погроза. Це спроба змусити нас мовчати. Але ми не здамося» [58]. Подібні

висловлювання відображають атмосферу страху, яка супроводжує журналістську діяльність у цифрову епоху.

Катерина Сергацкова (2020), журналістка видання «Заборона» стала об'єктом масштабної кампанії кібербулінгу після публікації матеріалу про зв'язки фактчекерів StopFake із радикальними організаціями. У соцмережах проти неї було розгорнуто хвилю образ, погроз та дискредитаційних повідомлень. Внаслідок цього Сергацкова змушена була залишити Україну [13].

Журналістка з Кам'янця-Подільського у січні 2021 року звернулася до поліції через систематичне цькування у соціальних мережах. Випадок було зафіксовано у «Барометрі свободи слова» ІМІ, що підтверджує регулярність подібних інцидентів на регіональному рівні [18].

Прикладом кібербулінгу відомих журналістів останніх років є випадок з Віталієм Портніковим. Журналіст став отримувати погрози й заявив про підготовку його вбивства після того, як російська та проросійська агентура розгорнули в медіапросторі інформаційну кампанію з його дискредитації. За словами В. Портнікова, «через маніпуляції з уривків цього інтерв'ю навколо нього створюється атмосфера ненависті, лунають погрози» [58].

У 2025 році журналістка онлайн-медіа ЖАР.INFO Альона Береза отримала листи від невідомого про замінування приміщення, де працює редакція. Також листа з погрозами про можливу серію вибухів отримала журналістка «Район.in.ua», координаторка West media forum Ольга Булковська. [58].

Протягом 2025 року ІМІ зафіксував декілька хвиль псевдомінувань офісів українських медіа. Повідомлення про мінування супроводжувалися погрозами редакціям, що, на думку експертів ІМІ, має ознаки масованої кампанії залякування медіа та дестабілізації роботи редакцій. Крім того, за три роки повномасштабної війни ІМІ зафіксував 110 випадків російських кібератак на українські медіа. Зокрема, росіяни атакували сайти як загальнонаціональних, так і регіональних онлайн-медіа, ефіри телеканалів та намагалися розмістити на них свою пропаганду.

За підсумками чотирьох років з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, щонайменше 337 медіа припинили повністю або частково свою діяльність. Основною причиною закриття медій стали тимчасова окупація територій та фінансові труднощі, спричинені війною. Російська війна призвела до закриття медіа майже у всіх регіонах України.

Аналіз наведених даних свідчить про системну ескалацію гібридної агресії РФ проти українського медіапростору, що проявляється через поєднання фізичного терору та кібердиверсій. Кампанії псевдомінувань редакцій, зокрема у 2025 році, є інструментом психологічного тиску та інституційної дестабілізації незалежних ЗМІ. Масштабні кібератаки (110 зафіксованих випадків) демонструють намагання агресора зруйнувати цифрову стійкість медіа та замістити об'єктивну інформацію пропагандою. Критичне скорочення медіаринку – припинення діяльності щонайменше 337 видань – підтверджує руйнівний вплив окупації та економічної рецесії на інформаційну інфраструктуру держави. Таким чином, сукупність цих чинників спрямована на створення інформаційного вакууму та деморалізацію журналістської спільноти як ключового суб'єкта демократичного спротиву.

Що ж до психологічних та професійних наслідків кібербулінгу, то він має серйозний вплив на психоемоційний стан журналістів, що може відображатися як на психологічному, так і на фізичному здоров'ї. За спостереженнями, постраждалі часто стикаються зі зниженням самооцінки, підвищеним рівнем тривожності та депресивними станами. Такі негативні тенденції «можуть призводити до появи суїцидальних думок, схильності до самоушкоджень, що вимагає своєчасного втручання та комплексної підтримки» [23; 34, с. 359].

Як зазначає ІМІ, «на відміну від кібербулінгу проти пересічних громадян, кібербулінг проти журналістів має на меті не просто принизити конкретну особу і вивести її з душевної рівноваги й емоційного спокою – такі дії призводять до припинення або обмеження журналістської діяльності, а отже до припинення отримання суспільством інформації» [58].

Вартим уваги є дослідження кібербулінгу щодо жінок-журналісток. Так, дослідження «Її голос – мішень для них», проведене у 2024 році в партнерстві з ЮНЕСКО, показало, що 80% українських журналісток стикалися з виявами онлайн-насильства. Найчастіше це були образи, зневажливі ярлики, звинувачення в «проросійськості», особливо коли журналістка порушує теми війни, корупції чи прав ЛГБТІК-людей. У 14 випадках зі 180 такі загрози переходили в офлайн – до реальних переслідувань і спроб залякування. Лише 19 журналісток зверталися по допомогу до правоохоронців, тоді як більшість залишалася сам на сам із цим тиском [30]. Статистика дослідження 2024 року демонструє критичний рівень вразливості українських журналісток перед системним онлайн-насиллям, яке охоплює 80% представниць професії. Висока частота використання зневажливих ярликів та необґрунтованих звинувачень у «проросійськості» свідчить про використання патріотичної риторики як інструменту дискредитації та цензури. Трансформація цифрових загроз у реальні переслідування (майже у 8% випадків) підкреслює пряму небезпеку для фізичної безпеки медійниць, що виходить за межі віртуального простору. Низький рівень звернень до правоохоронних органів (лише кожна десята постраждала) вказує на глибоку недовіру до механізмів правового захисту та нормалізацію агресії в суспільстві. Таким чином, цифрові атаки стають формою гендерно зумовленого тиску, що спрямований на витіснення жіночих голосів із суспільно важливого дискурсу.

Аналіз статистичних даних і практичних кейсів свідчить, що кібербулінг журналістів в Україні має системний, багаторівневий характер і є одним із ключових викликів для свободи слова та інформаційної безпеки. Основними формами кібербулінгу залишаються атаки ботів, флеймінг, обмовлення, технічні атаки на акаунти, доксинг, масові кампанії дискредитації та погрози. Психологічні та професійні наслідки кібербулінгу є значними, що вимагає комплексних заходів захисту, підвищення цифрової грамотності та вдосконалення законодавчої бази.

3.2. Міжнародні стандарти дослідження кібербулінгу журналістів та рекомендації щодо запобігання кібербулінгу в журналістиці

У глобальному контексті питання безпеки журналістів, зокрема в цифровому середовищі, системно досліджується міжнародними організаціями.

- UNESCO (2021) у звіті *The Chilling: Global trends in online violence against women journalists* зазначає: «Понад 70% жінок-журналісток у світі зазнавали онлайн-переслідувань, включно з погрозами фізичного насильства, сексуалізованими атаками та кампаніями дискредитації» [69]. Цей звіт підкреслює, що онлайн-насильство має системний характер і призводить до самоцензури та відмови від професійної діяльності.
- UNESCO (2022) у доповіді *Threats that silence: Trends in the safety of journalists* наголошує: «Онлайн-насильство та переслідування журналістів спричиняють самоцензуру і в окремих випадках переходять у фізичні атаки» [69].
- OSCE (2020) у *Safety of Journalists Guidebook* підкреслює необхідність розробки національних стратегій захисту журналістів, включно з цифровими загрозами: «Журналісти та медіаорганізації повинні впроваджувати практики самозахисту, а держави – створювати правові механізми для протидії онлайн-переслідуванням» [68]. Таким чином, міжнародні стандарти трактують кібербулінг як складову ширшої проблеми безпеки журналістів.

Якщо порівняти дані ІМІ (2019) з міжнародними дослідженнями, можна побачити кілька важливих тенденцій:

- Рівень поширеності. В Україні 88% журналістів повідомили про досвід кібербулінгу (ІМІ, 2019), тоді як глобальні дані UNESCO показують близько 70% серед жінок-журналісток. Це свідчить про особливу інтенсивність проблеми в українському контексті.
- Форми переслідування. В Україні найчастіше фіксуються атаки ботів/тролів (42%), тоді як у світі домінують сексуалізовані образи та погрози фізичним нападом (UNESCO, 2021). Це відображає різні культурні та політичні контексти.

- Наслідки. ІМІ наголошує, що кібербулінг має на меті «вивести журналіста з професійної діяльності» (ІМІ, 2021), тоді як UNESCO підкреслює ефект «охолодження» (chilling effect), коли журналісти змушені самоцензуруватися.

Цікаво, що міжнародні дослідження відрізняються більшою прозорістю методології. Так, UNESCO використовує глобальні опитування та глибинні інтерв'ю, що дозволяє поєднувати кількісні та якісні дані, а OSCE застосовує порівняльний аналіз політик держав та практик самозахисту журналістів. Натомість ІМІ у своїх дослідженнях спирається на анонімні опитування та моніторинг випадків у «Барометрі свободи слова», проте не завжди надає повну інформацію про вибірку та інструментарій. Досвід інших країн свідчить про ефективність комплексного підходу до протидії кібербулінгу, що включає законодавчі, освітні, технічні та психологічні заходи. Наприклад, у США передбачено блискавичну реакцію на ситуацію з булінгом, миттєве прийняття заходів захисту жертви, а у Франції боротьба з булінгом передбачає кримінальну відповідальність та навіть ув'язнення від 3 до 10 років та штраф розміром до 150 000 євро. Таким чином, українські дані щодо кібербулінгу узгоджуються з глобальними тенденціями, але мають вищий рівень поширеності кібербулінгу. Це пояснюється контекстом інформаційної війни та політичної нестабільності. Водночас методологія ІМІ потребує більшої прозорості, щоб її результати можна було порівнювати з міжнародними дослідженнями.

Серед суттєвих ускладнень проведення сучасних досліджень кібербулінгу журналістів в Україні можна виділити, на нашу думку, відсутність єдиної термінології у законодавстві та наукових працях, що ускладнює порівняння результатів різних досліджень; недостатню репрезентативність вибірок у деяких опитуваннях, особливо щодо журналістів з окупованих територій або тих, хто працює в умовах підвищеної небезпеки; складність ідентифікації анонімних булерів та організаторів атак через використання VPN, фейкових акаунтів, бот-мереж; обмеженість судової практики щодо кібербулінгу журналістів: «Судова

практика щодо кібербулінгу журналістів поки що відсутня, існує лише практика із застосування адміністративної відповідальності за булінг учасників освітнього процесу» [48]; проблеми з фіксацією та доказуванням систематичності атак, особливо у випадках масових кампаній у соцмережах.

Проблема кібербулінгу журналістів в Україні має не тільки соціальний, а й правовий виміри. Наразі українське законодавство не містить чіткого визначення поняття «кібербулінг журналістів», що ускладнює правозастосування та створює прогалини у захисті медійників. Це підтверджується численними випадками, коли правоохоронні органи не можуть кваліфікувати онлайн-переслідування як злочин, що призводить до безкарності агресорів.

Саме тому законодавство у питанні кібербулінгу потребує суттєвого удосконалення. Необхідно закріпити поняття «кібербулінг журналістів» у правовому полі та передбачити відповідальність за систематичні онлайн-атаки. Як наголошує UNESCO: «Законодавчий захист журналістів від цифрових переслідувань є ключовим елементом забезпечення свободи слова» (UNESCO, 2021, «Законодавчий захист журналістів від цифрових переслідувань є ключовим елементом забезпечення свободи слова» [72].

Що ж до механізму швидкого реагування, то важливим є створення спеціалізованих підрозділів у правоохоронних органах, які б оперативно реагували на випадки онлайн-переслідувань. OSCE у своїх рекомендаціях зазначає: «Журналісти та медіаорганізації повинні мати доступ до ефективних механізмів захисту, а держави – створювати правові інструменти для протидії онлайн-переслідуванням» [65].

Ці процеси має супроводжувати міжнародна координація: Україна має інтегрувати свої практики у глобальний контекст, використовуючи UN Plan of Action on the Safety of Journalists. Це дозволить узгодити національні заходи із міжнародними стандартами, забезпечити обмін досвідом та підвищити ефективність протидії кібербулінгу.

Зазначимо, що редакції та професійні медійні спільноти є першою лінією захисту журналістів від кібербулінгу. Саме вони мають створювати умови, які мінімізують ризики цифрового переслідування, забезпечують підтримку постраждалих та формують культуру солідарності. У сучасному інформаційному просторі редакційні політики безпеки стають не лише внутрішнім регламентом, а й важливим інструментом захисту свободи слова.

У сучасних умовах гібридної агресії питання безпеки медійників виходить за межі фізичного захисту, охоплюючи цифрову та психологічну стійкість. Всесвітня асоціація видавців газет та новин (WAN-IFRA) – провідна глобальна організація, що об'єднує понад 18 тисяч видань у 120 країнах. У своєму посібнику «Newsroom Policy Guide to Fight Online Harassment» вона наголошує на важливості впровадження внутрішніх інструкцій. Згідно з рекомендаціями асоціації, редакції мають забезпечити моніторинг соцмереж для виявлення бот-атак, створити канали швидкого реагування на цькування, призначити відповідальних за безпеку та надавати публічну підтримку постраждалим журналістам. Як підкреслює WAN-IFRA, «Редакції повинні мати чіткі політики реагування на онлайн-переслідування, щоб журналісти не залишалися сам на сам із проблемою» [63].

В Україні впровадженням цих міжнародних стандартів та адаптацією їх до воєнних реалій займаються ключові профільні об'єднання:

- Асоціація «Незалежні регіональні видавці України» (АНРВУ) активно співпрацює з WAN-IFRA у межах програм інституційної підтримки (наприклад, проєкт «Stronger Together»), допомагаючи локальним медіа розробляти політики стійкості.
- Українська Асоціація Медіа Бізнесу (УАМБ) зосереджується на юридичному захисті та навчанні редакцій цифрової грамотності, що є критичним для протидії кібербулінгу.

Кібербулінг має не лише професійні, а й психологічні наслідки. Постійні атаки у соцмережах можуть призвести до емоційного вигорання, самоцензури та навіть відмови від професійної діяльності. Тому редакції мають

забезпечувати доступ до психологічних консультацій та програм підтримки. UNESCO у своїх рекомендаціях підкреслює: «Онлайн-наси́льство проти журналістів створює серйозні ризики для їхнього психічного здоров'я, що потребує системної підтримки» [72].

Важливим елементом редакційної політики є формування культури солідарності. RSF (Reporters Without Borders) наголошує: «Онлайн-атаки часто мають координований характер і потребують колективної відповіді редакцій та професійних спільнот» [67]. Це означає, що редакції повинні публічно підтримувати своїх журналістів, виступати із заявами проти цькування та співпрацювати з іншими медіа у випадках масштабних атак. Прикладом такої солідарності є кампанії підтримки журналістки Катерини Сергацкової у 2020 році, коли частина медійної спільноти виступила із заявами проти кібербулінгу, хоча інші колеги, навпаки, сприяли його поширенню [13]. Прикладами практичних кейсів є такі:

- BBC та The Guardian мають внутрішні протоколи реагування на онлайн-переслідування, включно з юридичною та психологічною підтримкою журналістів.
- The New York Times створив спеціальний відділ цифрової безпеки, який моніторить соцмережі та консультує журналістів щодо захисту акаунтів.
- В Україні ІМІ у своїх рекомендаціях радить редакціям «не залишати журналістів сам на сам із проблемою кібербулінгу» та створювати внутрішні механізми підтримки [18].

Отже, редакційні та професійні політики є головним інструментом протидії кібербулінгу журналістів. Вони поєднують внутрішні протоколи цифрової безпеки, психологічну підтримку та культуру солідарності. Міжнародні організації (WAN-IFRA, UNESCO, RSF) пропонують ефективні моделі, які варто адаптувати до українського контексту. Їхня імплементація дозволить редакціям не лише захистити своїх співробітників, а й зміцнити позиції журналістики як інституції, що гарантує свободу слова.

Технічні та цифрові інструменти також можуть сприяти захисту журналістів від кібербулінгу. Вони формують практичний арсенал, який дозволяє мінімізувати ризики атак, забезпечити безпеку акаунтів та зменшити психологічний тиск. У сучасному інформаційному середовищі цифрова безпека стає невід’ємною складовою професійної діяльності журналістів, а редакції та організації мають впроваджувати системні технологічні рішення.

Найпоширенішим способом атаки на журналістів є злам акаунтів у соціальних мережах та електронній пошті. Для запобігання цьому міжнародні організації рекомендують:

- використання двофакторної автентифікації;
- регулярне оновлення паролів;
- застосування VPN для захисту комунікацій;
- обмеження доступу до акаунтів сторонніх осіб.

UNESCO у своїх рекомендаціях зазначає: «Захист цифрових акаунтів журналістів є першочерговим завданням, адже саме через них здійснюється більшість атак» [72].

Редакції мають впроваджувати системи моніторингу соціальних мереж для виявлення хвиль бот-атак та координованих кампаній дискредитації. Це дозволяє швидко реагувати на масові напади та блокувати акаунти, що поширюють погрози. WAN-IFRA у своїх рекомендаціях підкреслює: «Моніторинг цифрового середовища є необхідним для своєчасного виявлення та нейтралізації атак на журналістів» [63].

Однією з найнебезпечніших форм кібербулінгу є «dogpiling» – масові координовані атаки на журналіста, коли сотні або тисячі акаунтів одночасно поширюють образи чи погрози. Дослідження Berkman Klein Center пропонує алгоритмічні рішення для переривання таких атак, зокрема: «автоматичне виявлення різкого зростання негативних повідомлень; тимчасове обмеження коментарів; перенаправлення повідомлень у спеціальні модераційні канали» [59].

Прикладами практичних кейсів є такі:

- The New York Times створив відділ цифрової безпеки, який моніторить соцмережі та консультує журналістів щодо захисту акаунтів.
- BBC застосовує спеціальні алгоритми для виявлення хвиль бот-атак та має внутрішні протоколи блокування акаунтів, що поширюють погрози.
- В Україні ІМІ рекомендує журналістам «використовувати двофакторну автентифікацію та спеціальні програми для моніторингу соціальних мереж, щоб своєчасно реагувати на атаки» [18].

Таким чином, технічні та цифрові інструменти є необхідним елементом захисту журналістів від кібербулінгу. Вони забезпечують безпеку акаунтів, дозволяють виявляти та блокувати масові атаки, а також створюють умови для зменшення психологічного тиску. Міжнародні організації (UNESCO, WAN-IFRA, Berkman Klein Center) пропонують ефективні технологічні рішення, які варто адаптувати до українського контексту. Їхня імплементація дозволить редакціям та журналістам підвищити рівень цифрової безпеки та зберегти професійну стійкість у умовах інформаційної війни.

Освітні та просвітницькі заходи також мають становити довготривалу стратегію протидії кібербулінгу журналістів. Якщо правові та технічні інструменти забезпечують безпосередній захист, то освітні програми формують культуру нетерпимості до онлайн-цькування, підвищують рівень медіаграмотності суспільства та зміцнюють професійну стійкість журналістів. Журналісти мають регулярно проходити навчання з цифрової безпеки, щоб знати, як захистити свої акаунти, реагувати на атаки та мінімізувати психологічний тиск. UNESCO у своїх рекомендаціях зазначає: «Освітні програми з цифрової безпеки є ключовим елементом захисту журналістів у цифровому середовищі» [72]. Прикладом є програми International Center for Journalists (ICFJ), які проводять тренінги з кібербезпеки для журналістів у різних країнах, включно з Україною.

Кібербулінг журналістів часто має масовий характер і базується на низькому рівні критичного мислення та толерантності до мови ненависті. Тому важливо проводити просвітницькі кампанії, які пояснюють небезпеку

онлайн-цькування та його вплив на свободу слова. OSCE у своїх рекомендаціях наголошує:

В Україні такі кампанії реалізує ІМІ, зокрема проєкт «Медіаграмотність у регіонах», який включає лекції та тренінги для школярів і студентів. Журналістська освіта має включати модулі про кібербулінг та цифрову безпеку. Це дозволить майбутнім журналістам бути готовими до викликів професії. В Україні окремі університети вже інтегрують курси з медіаграмотності та цифрової безпеки у програми журналістики, проте ця практика потребує систематизації. Прикладами практичних кейсів є такі:

- BBC Academy проводить регулярні тренінги для журналістів з цифрової безпеки та протидії онлайн-цькуванню.
- Deutsche Welle Akademie реалізує програми медіаграмотності у країнах Східної Європи, включно з Україною.
- ІМІ організовує семінари для журналістів та студентів, присвячені темі кібербулінгу та захисту від онлайн-переслідувань.

Отже, освітні та просвітницькі заходи формують довготривалу основу протидії кібербулінгу журналістів. Вони забезпечують професійну стійкість медійників, зменшують толерантність суспільства до мови ненависті та створюють культуру солідарності. Міжнародні організації (UNESCO, OSCE, RSF) пропонують ефективні моделі, які варто адаптувати до українського контексту. Їхня імплементація дозволить не лише захистити журналістів, а й зміцнити демократичні інститути та свободу слова.

Отже, можна зробити наступні узагальнення щодо рекомендацій протидії кібербулінгу у середовищі журналістів. З такою метою необхідно:

- Розширення регулярних опитувань серед журналістів щодо досвіду кібербулінгу, з урахуванням регіональних та гендерних особливостей.
- Впровадження SNA-аналізу для виявлення координації атак у цифровому середовищі.
- Підвищення цифрової грамотності журналістів через тренінги, посібники та обмін досвідом.

- Вдосконалення законодавчої бази з урахуванням міжнародних стандартів та практик.
- Розробка алгоритмів реагування на кіберзагрози для редакцій та окремих журналістів, включаючи рекомендації щодо збору доказів, звернення до правоохоронних органів та психологічної підтримки.

Висновки до Розділу III

Статистичний та методологічний аналіз досліджень кібербулінгу журналістів в Україні свідчить про масштабність, багатогранність і динамічність цього явища. Кібербулінг журналістів є суттєвою загрозою для свободи слова, інформаційної безпеки та демократичного розвитку суспільства. Основними формами кібербулінгу залишаються атаки ботів, флеймінг, обмовлення, технічні атаки на акаунти, доксинг, масові кампанії дискредитації та погрози. Психологічні та професійні наслідки кібербулінгу є значними, що вимагає комплексних заходів захисту, підвищення цифрової грамотності та вдосконалення законодавчої бази.

Багаторівнева система заходів протидії кібербулінгу журналістів передбачає на правовому рівні: уточнення дефініцій та створення спеціалізованих процедур реагування, що може спиратися на чинні норми Кримінального кодексу України (ст. 171) та Закону України «Про освіту», але потребує розробки окремого закону про кібербулінг. На організаційному рівні важливим є впровадження внутрішніх політик у редакціях, створення служб підтримки та співпраця з професійними об'єднаннями, такими як Інститут масової інформації (ІМІ) та Центр демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ), які вже здійснюють моніторинг випадків онлайн-цькування журналістів. На технічному рівні основним є розвиток інструментів документування цифрових доказів та налагодження співпраці з платформами соціальних мереж (Meta, TikTok, Discord) для оперативного видалення шкідливого контенту; прикладом міжнародної практики є рекомендації ЮНЕСКО щодо цифрової безпеки журналістів. На освітньому рівні необхідно розширювати програми

медіаграмотності та цифрової безпеки, що вже реалізуються в Україні за підтримки ЮНІСЕФ та Міністерства освіти і науки України. Важливою складовою є створення механізмів психологічної підтримки для постраждалих журналістів, що може здійснюватися у співпраці з громадськими організаціями та професійними асоціаціями, які надають консультації та кризову допомогу. Ефективність запропонованих заходів можлива лише за умови їхньої комплексної імплементації та міжсекторної координації: між правоохоронними органами, медіа, технологічними компаніями та громадянським суспільством. Поодинокі ініціативи без системної взаємодії матимуть обмежений вплив, тоді як інтегрована модель дозволить забезпечити реальний захист журналістів у цифровому середовищі та зберегти свободу слова як базову демократичну цінність.

На основі проведеного аналізу сформульовано основні напрями рекомендаційної політики щодо захисту журналістської спільноти:

- Моніторинг та аналітика: розширення практики регулярних опитувань із фокусом на гендерні та регіональні аспекти.
- Професійний розвиток: інтенсифікація програм із цифрової грамотності, що базуються на обміні практичним досвідом та використанні спеціалізованих посібників.
- Інституційне регулювання: гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері медіабезпеки.
- Операційні алгоритми: створення чітких протоколів реагування на кіберзагрози для редакцій, що охоплюють процедури збору доказової бази, правовий супровід та механізми психологічної реабілітації.

ВИСНОВКИ

Під час виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи було зроблено комплексну характеристику місця кібербулінгу в інформаційному просторі. За результатами дослідження можна сформулювати такі висновки:

1. Дослідження підтвердило, що кібербулінг слід розглядати як комплексне соціально-технічне явище, яке поєднує комунікативні, психологічні та технологічні компоненти. На теоретичному рівні встановлено, що основними характеристиками цього явища є анонімність або псевдоанонімність кривдника, асинхронність та персистентність повідомлень і здатність контенту до швидкого вірусного поширення. Ці ознаки визначають специфіку шкоди: вона має не тільки миттєвий емоційний ефект, а й тривалі наслідки, пов'язані з довготривалою присутністю принизливих матеріалів у цифровому просторі. У межах класифікації виявлено, що традиційні форми агресії (образи, погрози, наклеп) набувають нових рис у цифровому середовищі: імперсоналізація (створення фейкових акаунтів), кіберсталкінг (систематичне переслідування з використанням технічних засобів), кібергрумінг (маніпуляція довірою з метою сексуальної експлуатації) та coordinated harassment (координовані кампанії дискредитації). Аналіз механізмів прояву показав, що технологічні особливості платформ (алгоритмічне просування контенту, слабка модерація, можливість масових репостів) значно посилюють ефективність атак і ускладнюють їхнє припинення. Встановлено також, що мотиваційний спектр кривдників варіюється від індивідуальної ворожості до організованих політичних чи економічних кампаній, що має важливі наслідки для класифікації інцидентів і вибору заходів реагування. Отже, кібербулінг слід розглядати як багатовимірне явище, що вимагає одночасного врахування соціальних, психологічних і технічних чинників при формуванні діагностики та інструментів протидії.

2. Міжнародні організації, такі як ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Комітет ООН з прав дитини, розробили рекомендації щодо захисту дітей і підлітків у цифровому середовищі. Зокрема, Конвенція ООН про права дитини та

Лансаротська конвенція Ради Європи містять положення про захист від сексуальної експлуатації та цифрового насильства.

Аналіз міжнародних документів, рекомендацій та практик показав, що на глобальному рівні сформовано низку принципів, які можуть бути адаптовані для захисту різних вразливих груп у цифровому середовищі. Серед таких принципів: пріоритет превентивних заходів (освітні програми, підвищення цифрової грамотності), міжсекторна координація (урядові інституції, технологічні компанії, громадянське суспільство), механізми швидкого реагування (гарячі лінії, служби підтримки) та захист прав постраждалих (процедури видалення контенту, правова допомога).

Водночас у міжнародних стандартах простежується акцент на захисті дітей і підлітків, що відображає пріоритети ООН, ЮНІСЕФ та інших міжнародних організацій. При цьому виявлено відсутність уніфікованих, спеціалізованих підходів, орієнтованих саме на професійні групи, зокрема журналістів, які перебувають у публічному полі та зазнають атак, пов'язаних із виконанням професійних функцій. Загалом міжнародні стандарти залишаються фрагментарними у частині правового визначення кібербулінгу щодо дорослих професійних груп, що створює простір для національних ініціатив і законодавчих інновацій. Отже, міжнародні підходи дають корисні орієнтири, але потребують адаптації до специфіки журналістської професії та національних правових систем.

3. В Україні поняття «булінг» закріплене у Законі України «Про освіту» (стаття 30), а також у змінах до Кодексу України про адміністративні правопорушення (стаття 173-4). Проте ці норми стосуються переважно учасників освітнього процесу. Для журналістів застосовуються загальні положення, зокрема стаття 171 Кримінального кодексу України («Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів»). Судова практика щодо кібербулінгу журналістів відсутня, що підтверджується аналітичними матеріалами Інституту масової інформації (ІМІ).

Оцінка чинного законодавства виявила, що українська правова база частково охоплює явище кібербулінгу, проте не має спеціалізованих норм, спрямованих на захист журналістів як окремої категорії постраждалих. Законодавчі акти, що регулюють питання булінгу, переважно орієнтовані на освітній простір і захист неповнолітніх, тоді як дорослі жертви, зокрема журналісти, змушені покладатися на загальні норми кримінального та адміністративного права (наприклад, кваліфікація перешкоджання професійній діяльності, поширення приватної інформації, погрози). Аналіз практики застосування статті 171 ККУ показав, що хоча ця норма теоретично дозволяє кваліфікувати кібербулінг журналіста як перешкоджання законній професійній діяльності, на практиці відсутність чітких критеріїв і судової практики ускладнює її ефективне застосування. Національне законодавство потребує як уточнення дефініцій і процедур, так і розвитку судової практики, аби забезпечити реальний захист журналістів у цифровому просторі.

4. Статистичний і кейсовий аналіз підтвердив тенденцію до зростання інцидентів кібербулінгу, спрямованих на журналістів, особливо у періоди політичної напруги та під час висвітлення резонансних тем. Журналісти як публічні фігури мають підвищену видимість, що робить їх легкою мішенню для масових атак, координованих кампаній дискредитації та організованих тролінгових мереж. Аналіз мотивів атак виявив, що вони часто мають політичний або професійний характер: дискредитація джерела інформації, спроби змусити до самоцензури, помста за розслідування або критичні матеріали. Психологічні наслідки для журналістів включають хронічний стрес, вигорання, зниження продуктивності та ризик відходу з професії; це, у свою чергу, має системні наслідки для медіа-середовища та суспільного доступу до інформації. Кейси, проаналізовані в роботі, демонструють різні сценарії: від індивідуальних образ і погроз до масштабних кампаній із залученням ботів і фейкових акаунтів. Виявлено також, що платформи з великою аудиторією та слабкою модерацією (соціальні мережі, месенджери) є основними каналами поширення атак, тоді як механізми їхнього виявлення та документування часто

залишаються на рівні самих журналістів або редакцій, що обмежує можливості для офіційного реагування. Таким чином, масштаби і специфіка кібербулінгу журналістів вимагають комплексного підходу, що поєднує технічні, організаційні та правові інструменти.

5. Аналіз медіаконтенту показав, що роль ЗМІ у проблематиці кібербулінгу є двозначною: з одного боку, медіа виконують просвітницьку функцію, інформують суспільство про масштаби явища, висвітлюють особисті історії постраждалих і сприяють мобілізації громадської підтримки; з іншого, практики сенсаціоналізації, порушення конфіденційності та емоційно забарвлені заголовки можуть посилювати травму жертв і сприяти подальшому поширенню принизливого контенту.

Особливу увагу приділено ролі редакційних політик і стандартів: наявність чітких внутрішніх правил щодо висвітлення випадків кібербулінгу, підготовка журналістів до роботи з травматичними історіями та співпраця з психологами значно зменшують ризики ретравматизації. Отже, медійна практика може бути як фактором загострення проблеми, так і важливим інструментом її пом'якшення; це підкреслює необхідність системного підходу до етичних стандартів у цифровому контексті.

6. На основі комплексного аналізу теоретичних положень, міжнародних стандартів, національного законодавства, статистичних даних та практичних кейсів було окреслено систему інструментів захисту журналістів від кібербулінгу. Вона охоплює кілька взаємопов'язаних рівнів: на правовому рівні: уточнення дефініцій, створення процедур швидкого реагування та розвиток судової практики; на організаційному рівні: впровадження редакційних політик, формування служб підтримки та співпраця з професійними асоціаціями; на технічному рівні: використання інструментів документування цифрових доказів і взаємодія з платформами для видалення шкідливого контенту; на освітньому рівні: підвищення медіаграмотності та проведення тренінгів із цифрової безпеки.

Важливим інструментом захисту є також психологічна підтримка журналістів, яка допомагає зменшити довгострокові наслідки атак і зберегти професійну спроможність. Ефективність цих інструментів залежить від їхньої комплексної імплементації та адаптації до національного контексту, адже поодинокі ініціативи без системної координації мають обмежений вплив. Таким чином, розроблені інструменти захисту повинні стати складовою цілісної політики забезпечення прав журналістів у цифровому середовищі та гарантією збереження свободи слова.

7. На підставі виявлених прогалин визначено кілька пріоритетних напрямів розвитку теми у сфері журналістики та медіадосліджень:

- Необхідно здійснити якісні та кількісні опитування журналістів щодо їхнього досвіду кібербулінгу, зосередившись на впливі онлайн-цькування на редакційну політику, професійну мотивацію та самоцензуру. Це дозволить оцінити, як цифрова агресія змінює журналістську діяльність у публічному просторі.
- Корисним буде аналіз того, як різні країни та редакції висвітлюють випадки кібербулінгу журналістів, які етичні стандарти застосовуються та які комунікаційні стратегії виявляються найбільш ефективними для підтримки постраждалих.
- Важливо розробити інструменти та стандарти для фіксації випадків онлайн-цькування у журналістських матеріалах, що дозволить не лише інформувати суспільство, а й створювати базу для подальших досліджень та професійних дискусій.
- Потрібно вивчати довгостроковий вплив кібербулінгу на журналістів: від емоційного вигорання та стресу до зміни стилю роботи й редакційних рішень. Особливу увагу слід приділити ефективності різних форм психологічної підтримки, які можуть надавати професійні асоціації та громадські організації.

Проведене дослідження демонструє, що кібербулінг у публічному інформаційному просторі є складним, динамічним і багатовимірним явищем,

яке має значні соціальні наслідки для журналістів і суспільства загалом. Хоча міжнародні стандарти та національні практики надають корисні орієнтири, існує очевидна потреба в адаптації підходів до специфіки професійних груп, розвитку правових механізмів та формуванні усталеної судової практики. Результати роботи підкреслюють необхідність комплексного, міжсекторного підходу, що поєднує правові, технічні, організаційні та освітні інструменти, аби забезпечити ефективний захист журналістів у цифровому середовищі та зберегти свободу слова як фундаментальну цінність демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністрація Порошенка платила за цькування журналістів – розслідування. URL: <https://www.slidstvo.info/news/administratsiya-poroshenka-platyala-za-tskuvannya-zhurnalistiv-rozsliduvannya/> (дата звернення 25.04.2026).
2. Бежевець А. М., Шах К. І. Кібербулінг та кіберсталкінг в інтернет-середовищі: порівняльно-правовий аналіз понять. *Правова інформатика*. 2024. № 12. С. 15–23.
3. Безпека дітей в Інтернеті. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti> (дата звернення 14.03.2026).
4. Божко Н.І. Кібер-мобінг серед дітей і підлітків. *Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід)*: зб. тез доп. учасників XXI Міжнар. студент. наук.-практ. конф. інозем. мовами, 9 квітня 2020 р., м. Харків, Україна / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків, 2020. С. 159 – 160.
5. Бойчук О. І. Проблеми молодіжної агресії, булінгу та кібербулінгу у сучасному українському суспільстві. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 37. С. 14 – 22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2022_37_5. (дата звернення 20.11.2025).
6. Булінг: як виглядає цькування в інтернеті. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/chas-zmin-z-nv/bulling-yak-viglyadaye-ckuvannya-v-interneti-novini-ukrajini-50049849>. (дата звернення 04.05.2026).
7. Бути поруч: Основи психологічної підтримки тим, хто працює з дітьми. Освіта. Дія: вебсайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/buty-poruch-kurs-z-osnov-psykholohichnoi-pidtrymky> (дата звернення: 15.04.2026).
8. В Житомирській області дитина цькувала однокласницю у соцмережі. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/u-zhitomirskiy-oblasti-divchina-ckuvala-odnoklasnicyu-u-socmerezhi-pokarannya-za-buling-otrimala-mati-171029>. (дата звернення 04.05.2026).

9. Верховний Суд скасував виправдувальний вирок і направив на новий апеляційний розгляд справу щодо перешкоджання професійній діяльності журналіста. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1790853/>. (дата звернення 20.11.2025).

10. Воропаєв П.С.. Насильство у кіберпросторі. *Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід)*: зб. тез доп. учасників XXI Міжнар. студент. наук.-практ. конф. інозем. мовами, 9 квітня 2020 р., м. Харків, Україна / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків, 2020. С. 173 – 174.

11. Гандзюк В., Кухар Н.. Вербальні вияви агресії в соціальних мережах (на матеріалі анкетування здобувачів спеціальності «Журналістика»). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. Вип. 37. Вінниця. 2023. С. 111-119.

12. Грищенко Л. П. Кібербулінг у журналістському середовищі: соціально-психологічні наслідки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2025. № 2. С. 89–96.

13. Детектор медіа, 2020. URL: detector.media. (дата звернення 25.04.2026).

14. Дівчинка близько місяця терпіла знущання однолітків на сторінці, яку створили від її імені. За матеріалами ТСН. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/shkolyarka-naklala-na-sebe-ruki-cherez-ckuvannya-u-socmerezhi.html>. (дата звернення 14.03.2026).

15. Експерти прогнозують збільшення рівня насилля в школах та поширення кібербулінгу в Україні. Український інститут дослідження екстремізму. URL: <http://uire.org.ua/category/zahody-uk-uk/page/2/>. (дата звернення 14.03.2026).

16. Жінки-журналістки зазнають цькування: результати дослідження мови хейту. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/zhinky-zhurnalistky-zaznayut-tskuvannya-rezultaty-doslidzhennya-movy-hejtu/> (дата звернення 27.03.2026).

17. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» № 2657-VIII від 18.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення 14.03.2026).
18. Інститут масової інформації. URL: imi.org.ua. (дата звернення 25.04.2026).
19. Кібербулінг – це легко, просто коментуєш і ховаєшся»: історії про цькування в інтернеті. URL: https://hromadske.ua/posts/kiberbuling-ce-legko-prosto-komentuyesh-i-hovayeshsya-istoriyi-pro-ckuvannya-v-interneti?utm_source (дата звернення 27.03.2026).
20. Кібербулінг – що це та як це зупинити? Unicef. Україна: вебсайт. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/cyberbulling> (дата звернення: 15.04.2026).
21. Кібербулінг на Херсонщині. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20211118-kiberbuling-na-hersoshhyni-dity-stvoryly-fejkovu-storinku-8-klasnytsi-u-merezhi/>). (дата звернення 04.05.2026).
22. Кібербулінг Тимошенко. Моніторинг ток-шоу 21–25 січня. URL: https://detector.media/tok-shou/article/165680/2019-01-28-kiberbuling-tymoshenko-monitoryng-tok-shou-2125-sichnya/?utm_source (дата звернення 27.03.2026).
23. Кібербулінг: психологічні наслідки та ефективні методи захисту. URL: [Кібербулінг: розпізнання, вплив на психіку та ефективні методи боротьби](#). (дата звернення 25.04.2026).
24. Кібержесть. Як журналістів переслідують в інтернеті. URL: https://j-mama.imi.org.ua/article/kiberzhest-yak-zhurnalistiv-peresliduyut-v-interneti-i96?utm_source (дата звернення 27.03.2026).
25. Ковальчук О. В. Кібербулінг як загроза професійній діяльності журналістів. *Інформаційне суспільство*. 2024. № 3. С. 45–52.
26. Когутяк Н. М. Особливості самопрезентації підлітка в середовищі віртуального спілкування: причини кібербулінгу. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ. Вид-во «Прикарпатський

національний університет імені Василя Стефаника», 2014. Вип. 19. Ч. 1. С. 55 – 63.

27. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. (дата звернення 20.11.2025).

28. Конкурент. Волинь. URL: [Майже 90% журналістів України стикалися з кібербулінгом, – дослідження - Новини](#). (дата звернення 25.04.2026).

29. Кочан І. Слова з компонентом кібер- у сучасній українській мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2016. Вип. 63. С. 279. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2016_63_32. (дата звернення 20.11.2025).

30. Кравченко М. Цифрове насильство та інформаційна стійкість: досвід українських журналісток та поради від кіберполіції. URL: [Цифрове насильство та інформаційна стійкість: досвід українських журналісток та поради від кіберполіції → ZMINA](#). (дата звернення 25.04.2026).

31. Кримінальний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.04.2026).

32. Лапа О.В. Явище кібербулінгу як соціально-педагогічна проблема віртуального спілкування сучасних дітей та молоді. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2013. Вип. 192(1). С. 291–298.

33. Лубенець І. «Кібернасильство (кібербулінг) серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів». *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. URL: <http://howtoukr.ru/internet/79565-shho-take-kiberbulingu-internet-troling-i.html>. (дата звернення 14.03.2026).

34. Малець М.Р., Даниляк В.І. Кібербулінг і правові механізми захисту жертв. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. Вип.6. Ч.2. С. 356 – 360. URL: [60-1.pdf](#). (дата звернення 25.04.2026).

35. Мишок Р.Р., Купяк У.Д. Концептуалізація кібербулінгу як технології у середовищі багатокористувацьких онлайн-ігор. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2024. № 3. С. 237 – 252. URL: [Myshok Romana Romanivna.pdf](#). (дата звернення 04.05.2026).

36. На Київщині підлітки відбули однокласницю. URL: (<https://vechirniy.kyiv.ua/news/78777/?utm>). (дата звернення 04.05.2026).

37. Найдьонова Л.А. Кібербулінг у підлітковому рейтингу інтернет-небезпек. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2018. Вип. 1. С. 141–159.

38. Найдьонова Л.А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. Вид. 2, стер. Кіровоград. 2015. 244 с.

39. Переважна більшість українських журналістів стикалась із кібербулінгом – дослідження ІМІ. URL: <https://j-mama.imi.org.ua/article/perevazhna-bilshist-ukrayinskyh-zhurnalistiv-stykalysya-z-kiberbulinogom-doslidzhennya-imi-i5>. (дата звернення 04.05.2026).

40. Попуч А. Що таке кібербулінг та як йому протистояти?. URL: <http://netiquette.in.ua/2018/03/04/%D1%89%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%BA%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3-%D1%82%D0%B0-%D1%8F%D0%BA-%D0%B9%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82/>. (дата звернення 14.03.2026).

41. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2 «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>. (дата звернення: 15.05.2026).

42. Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82#w1_1. (дата звернення 20.11.2025).

43. Про кібербулінг для підлітків. Як протистояти булінгу в інтернеті. Освіторія. Дія: вебсайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyberbullying> (дата звернення: 15.03.2026).
44. Про Національну стратегію у сфері прав людини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>. (дата звернення 20.11.2025).
45. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>. (дата звернення 20.11.2025).
46. Сазонова І. М. Медіа та проблема кіберцькування: український контекст. *Медіаосвіта і медіаграмотність*. 2025. № 1. С. 67–74.
47. Степаненко М. Ю. Правові механізми протидії кібербулінгу журналістів в Україні. *Юридична Україна*. 2025. № 4. С. 101–108.
48. Судова практика щодо кібербулінгу журналістів відсутня, необхідні зміни до законодавства, – ІМІ. <https://mezha.net/ua/bukvy/sudova-praktyka-shchodo-kiberbulinhu-zhurnalistiv-vidsutnia-neobkhidni-zminy-do-zakonodavstva-imi/>. (дата звернення 20.11.2025).
49. Тест хі-квадрат: Розуміння та застосування цього статистичного інструменту. URL: <https://mindthegraph.com/blog/uk/chi-square-test/>. (дата звернення 25.04.2026).
50. Ткач Д.І., Момот Н.М. Навчально-методичний посібник виконання дипломної роботи для здобувачів вищої освіти рівня «Бакалавр» спеціальності «Журналістика». Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2022. 41 с.
51. Торбас О. О. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник. Одеса : Юридика, 2024. 180 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.27740>. (дата звернення 25.04.2026).
52. У «Відомостях Верховної Ради України» опубліковано Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії боулінгу (цькуванню). Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/166991.html>. (дата звернення 14.03.2026).

53. Убивчі забавки в інтернеті. Яку шкоду може завдати кібербулінг. Стоп шкільний терор. URL: : <https://glavcom.ua/specprojects/stopbullying/ubivchi-zabavki-v-interneti-yaku-shkodu-mozhe-zavdati-kiberbulinh-450354.html>. (дата звернення 14.03.2026).

54. Фадєєва М. В. Структура психологічної готовності вчителя до надання психологічної допомоги дитині-жертві кібербулінгу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія*. 2013. № 39(1). С. 21 – 26. (дата звернення 25.04.2026).

55. Штромайєр Г. Політика і мас-медіа. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 258 с.

56. Що треба знати про кібербулінг: юридична консультація. Юридична газета online. 6 лютого. 2024. URL: <http://surl.li/uelwb> (дата звернення: 15.05.2026).

57. ЮНІСЕФ Україна. Проєкт Stop Sexting. URL: <https://stop-sexting.in.ua/> (дата звернення 14.03.2026).

58. 807 злочинів проти журналістів скоїла РФ ... URL: [807 злочинів проти медіа та журналістів скоїла РФ за два роки й одинадцять місяців повномасштабної війни](#). (дата звернення 25.04.2026).

59. Berkman Klein Center, 2020. URL: cyber.harvard.edu. (дата звернення 04.05.2026).

60. Cyberbullying: is it possible to protect yourself? URL: <https://rescentre.org.ua/bezpeka-ditei-v-interneti/kiberbulinh-zakhystytysia-mozhlyvo> (дата звернення 27.03.2026).

61. EU Kids Online 2020 – LSE Media and Communications. URL: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/eu-kids-online-2020> (дата звернення 27.03.2026).

62. EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries URL: <https://base.core-evidence.eu/publications/568> (дата звернення 27.03.2026).

63. Four years on: Supporting independent media in Ukraine. URL: [WAN-IFRA](#). (дата звернення 25.04.2026).

64. NY woman forced to change her name after viral video sparks years of vicious cyberbullying. URL: <https://nypost.com/2025/04/14/lifestyle/ny-woman-changes-name-after-viral-video-sparks-years-of-bullying/> (дата звернення 08.05.2026).
65. OSCE, 2020, URL: osce.org. (дата звернення 04.05.2026).
66. Pew Research Center: Teens and Cyberbullying 2022 <https://www.pewresearch.org/internet/2022/12/15/teens-and-cyberbullying-2022/> (дата звернення 27.03.2026).
67. RSF, 2020, URL: rsf.org. (дата звернення 25.04.2026).
68. SAFETY OF JOURNALISTS Guidebook 3rd Edition. URL: [469758.pdf](#). (дата звернення 25.04.2026).
69. The Chilling: global trends in online violence against women journalists; research discussion paper. URL: [The Chilling: global trends in online violence against women journalists; research discussion paper - UNESCO Digital Library](#). (дата звернення 25.04.2026).
70. The Cybersmile Foundation (n.d.). *Stop Cyberbullying Day*. URL: <https://www.cybersmile.org/stop-cyberbullying-day> (дата звернення 14.03.2026).
71. UK teens say Instagram is the worst app for cyberbullying. URL: https://www.engadget.com/2017-07-20-instagram-cyberbullying-survey.html?utm_source (дата звернення 27.03.2026).
72. UNESCO, 2021, URL: unesdoc.unesco.org. (дата звернення 24.04.2026).
73. UNICEF: Більше третини молодих людей у 30 країнах повідомляють про випадки онлайн-цькування. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/unicef-poll-more-third-young-people-30-countries-report-being-victim-online-bullying> (дата звернення 27.03.2026).